GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPT LIBRARY
INDEXING FOR TELUGU MANUSCRIPT

Sl.	Particulars	Details
1	Language	TELUGU
2	Material	Paper Mss.
3	Bundle Number	TEL B 0658
4	Work Number	D 3090
5	Page No (From... To)	1 to 122
6	Name of the Work	SUMATHI SATAKAMU
7	Subject	PADHYAMULU

Sumatīśatakam
vyākhya.

సుమతిశతకము సవ్యాఖ్యానము

శ్రీరామసహాయం....

కందపద్యము, శ్రీ విష్ణువుకు

౧ స్త్రీలందెంపట వాదులాడకుము
బాలురతో జెలిమిచేసి భాషింపకుమీ
మేలైన గుణము విడువకు
ఏలిన పతి నిందసేయ కెన్నడు సుమతీ

టీ॥ స్త్రీలందెంపట వాదులాడకుము। స్త్రీలయందు నిందయుక్తమంచు
చేకుము। బాలురతో। చిన్నవారలతో చెలిమి చేసి। చేసి భాషింపకుమీ। మాటలాడకుమీ। మేలైన
గుణము విడువకుము। ~~[illegible]~~ మంచి గుణములను విడువ
బోకుము। ఏలినపతి। తన్ను సంరక్షించిన ప్రభువును ఎన్నడు
ఎప్పుడున్ను నిందసేయకుము। దూషించబోకుము। సుమతీ। ఓ బా

30 July 1832
began to translate

Fall not into disputes with women: form not intimacies with the young, nor converse with them: depart not from the better judgement: never reproach the ruler who governs thee, O wise hearted one!

సుమతిశతకము

[illegible] ఆంగ్లేయన్న బుద్ధిలేవారి । [illegible] శతకములు

ప్రతిపదార్థం తమంజుననా బుద్ధిమంతులనిగురించి। నీతివా

క్యములనుచునుమనివి। మంచిబోధచేయును.

నవరసభావాలంకృత

కవితాగోష్ఠియును మధురగానంబును దా

నవివేకి కెంత జెప్పిన

చెవిటికి శంఖూదినట్లు సిద్ధము సుమతీ

టీ. నవరసభావాలంకృత। నవరస। శృంగారవీరములు మొదలైన

తొమ్మిదిరసములను (భా)వ శంపజేసే తాత్పర్యములచేత

నలంకరింపబడినయటువంటి। కవితాగోష్ఠియును। కవిత్వ (ప్ర)

సంగమును। మధురగానంబును। మనోహరంబైనపాటను। సం

గీతమును। తాను। విద్యాభ్యాసమెరుగనటువంటి అవివే

కియగువానికి। ఎంత। ఎంతబాగుగా వినిపించినా

చెవిటికి। చెవిటివానికి। శంఖూదినట్లు। శంఖము ఊదినట్లు.

If verse or colloquy adorned with the nine-fold sentiments of taste, – if sweet song be exhibited to him who is devoid of judgement, verily it is as though the melodious shell were sounded in the ear of the deaf.

[illegible]

Studies that tend not to happiness: the song unadorned with graceful gesture and sweet notes, the embrace devoid of emotion, and the speech unapproved by the Court are all tasteless!

[illegible]

To the hungry man dry bread is ambrosia, He that bestoweth without reproving is the greatest benefactor on earth. He who puts up with an attack is the sound hearted: and the man of spirit is the ornament of his race.

Be not at enmity with any one: grieve

[illegible]

not in the day when poverty befalls thee: express not thyself peremptorily at Court: and yield not up thy mind to a woman.

He who uses on every occasion the words suitable thereto: who grieveth not the heart of his neighbour, and so behaveth as himself to avoid pain — this is the beneficent man, o my friend.

[illegible]

Approach not your wives on the sacred days: be not puffed up in heart through reliance on the favour of princes: express not yourself haughtily; and dwell not in a place where you cannot maintain yourself

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Like as the water lily when deserted by the retiring wave withers in the rays of the lily loving Sun: so when we quit our natural situation verily do our friends become our foes.

Though thou heap riches on her as high as her head, neither content nor faithfulness will be produced in her who sells herself: though she swear to thee with her locks dipped in the sacred

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Like as the water lily when deserted by the retiring wave withers in the rays of the lily loving Sun: so when we quit our natural situation verily do our friends become our foes.

Though thou heap riches on her as high as her head, neither content nor faithfulness will be produced in her who sells herself: though she swear to thee with her locks dipped in the sacred

[illegible]

streams, never let a man trust a courtezan.

All living beings are sustained by water alone; out of the mouth alone come words expressive of all feelings: Woman is the one masterpiece of the human race: and her chief ornament is her veil.

[illegible]

೧೧ [illegible]

Liberality is an ornament to the hands. Veracity is an ornament to the lords of the earth. Morality is an ornament to every one. Modesty is an ornament to a woman.

సుమతి శతకము

౧౨. అప్పిచ్చువాఁడు వైద్యుఁడు

నెప్పుడు నెడతెగక పారు నేఱును ద్విజుఁడున్

జొప్పడిన యూర నుండుము

చొప్పడకున్న యట్టి యూరు జొరకుము సుమతీ

టీ. అప్పిచ్చువాండ్లు। [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

౧౩ [illegible]

[illegible] బంధుజనుల దూషకుసుమీ

పారకుమీ రణమందున

మీరకుమీ గురువులాజ్ఞ వేదిని సుమతీ

A liberal lender; a doctor; a perpetually ~~ ~~ flowing stream; and the twice-born bramin: Abide in a town where these are found: enter into no village where these are unknown.

Pluck not raw fruits Reproach not thy relations for it would be a sin indeed. Fly not in battle. Transgress not thy masters command.

[illegible]

Liberality is the only wisdom. To die in battle is manliness. That is reading which ~~with~~ the noblest of inspired poets approve; and to enter into disputations is indeed ~~a vice~~ a vice.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

He moves not his lip!: he refrains from words flowing with honey and nectar! he is a solitary! A deaf and blind corpse swollen up with the disease of Authority is indeed a shocking object!

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Truth is the soul of speech. The soul of a fort is the host of stout soldiers. The chief point in a woman is modesty: and the signature is the soul of a letter.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

17. He who abstains from his neighbours wife, who covets not his neighbours goods, who doeth good to others; who so walketh as to be praised by others; who is not angered though others be wroth - this is the highest of men.

సుమతి శతకము సవ్యాఖ్య

౧౮ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

౧౯ ఉపకారికి నుపకారము

[illegible]

నపకారికి నుపకారము

18 Listen o holy one! To him who is vested with office, there accrue wealth and glory; but likewise death. And he who is out of employment gains neither wealth nor fame - yet death is equally certain!

19 That kindness should be shewn to the kind is no marvel: for it is merely an exchange. But he who shews kindness

[illegible]

to the unkind without laying a fault to him is the wisest of men

20 Walk not in a path alone. Eat not in the house of an enemy, thou having a base heart. Appropriate not thy neighbours goods. Speak not so that thy neighbours heart may be grieved oh man of prudence.

[illegible]

[illegible]

21 [illegible]

[illegible]

21 Luxury supported by contracting debt; a youthful wife married in old age, the devotions of the stubborn, and the dominion of a prince who will not try crime. these incur inevitable subsequent misery. oh sage

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

22 [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

23 [illegible]

22. Your own wealth is to you the treasures of Plutus, and ones own poverty truly is considered as the poverty of the whole world. His own death is the destruction of all time. She indeed whom you love is Venus; such is the case.

23 *Evil communication verily is naught.

[illegible]

తన కోపమె తన శత్రువు

తన శాంతమె తనకు రక్ష దయ చుట్టంబౌ

తన సంతోషమె స్వర్గము

తన దుఃఖమె నరకమండ్రు తథ్యము సుమతీ

After she is gained the goddess Fortune (look you) departeth not. Giving a loan leads to bickering you know. The attachment of women be assured excists not in poverty.

24 A mans wrath is the cause of his death; but his patience shall gain him protection, favour and kindred. Ones own enjoyment is esteemed as heaven; and ones own grief they [verily] consider as hell.

సుమతిశతకము సమాప్తి

టీ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

టీ [illegible]

[illegible]

25 To let her visit the neighbours houses; to be silent when you see her laughing with another man: to let her remain long at her fathers house; is for a husband to ruin his wife

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

26 If a man be in good circumstances, and still leave his grown up wife at her mothers house for a long time; such leaving her is in fact himself sending her upon the town.

[illegible]

27 If you will not bear delay, nor put up with expense, but with great hurry burst out impatiently, how can the work succeed? If you will allow time and afford expense, any undertaking though ruined may be accomplished.

28 Grieve not for ~~a~~ work that is past.

[illegible]

30 [illegible]

[illegible]

30 Pity not the misfortunes of a wicked man, nor relieve them, if thou art wise: If thou catch a scorpion as it falls into the fire will it feel thy goodness and not sting thee?

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

31 Never quarrel with your honourable wife, nor lay empty faults on her; if tears gush from the eyes of a sweet voiced woman, Fortune shall never remain in that house.

సీ. తా. లక్ష్మీ దేవి (హైం వనుండ నెంల్లకు (హైం ఘలో నుండేపం

దం లేబ పృకు శ్రీ నగా (భ్రా గ్యము తోంల నిపోనను పు||

౩౨ తలనుండు విషము పాముకు

[వెలయంగా] తోకనుండు వృశ్చికమునకున్

ఖలునకు నాలుకనుండున్

వెలమకు నిలువెల్ల విషము వినరా సుమతీ

తా|| పాముకు (సర్పమునకు) తలనుండు విషము (శిరస్సునందు

విషము వుండును (వెలయంగా (ప్రకాశముగా) వృశ్చికమున

కున్ (తేలుకు) తోకనుండు (తోకయందు విషము వుండును

ఖలునకు (పాపాత్మునికి) నాలుకనుండున్ (నాలుకయ

ందు విషము వుండును (వెలమకు (వెలమవాండ్లకు) నిలువె

ల్ల విషము (సర్వాంగముల) విషము వుండును (వినరా

సుమతీ (వినుమా)||

౩౩ వెలయాలు సేయు బాసలు

[వెలయంగ] నగసాలి పొందు వెలమల చెలిమిన్

32 A snake has poison only in the head, and a scorpion has it in the tail: the slanderer has it in his tongue, but a proud Velama laird is venom from head to foot.

33 The promises made by a courtezan; the friendship of a goldsmith;

[illegible]

the words of a Velama chieftain: and wealth beheld in a dream are all equally unworthy of trust.

34 When one lover is satiated and deserts her, anothers wishing to embrace a damsel is like ants eagerly swarming over the leavings of a chewed sugar cane.

సుమతిశతకము సవ్యాఖ్య

నమువంచుట (శ్రీ)ని । బంధూనడు । విరియునేడు । నివరిల

గారుప రెల్లర్ । పొందిపందులలు ఇచ్చియుంచడి వెంటా

నునర్రా (శ్రీ) వలవలన (శ్రీ) తిచేతను । చెరుంచిప్పిలిగా

నుగళ్లనిరసవిల్లనచెరులలపిప్పిలి । చెవులువినవలెాని

నష్టా । త్తిరిగాచేవులువినుసురుతానినష్టావారవియు । సి

ద్ధివియు । నిజవియు ॥

౩౫ పాటెఱుంగనిపతికొలువున్

గూటంబునపారజూపునెలఁతపొందున్

చేటెత్తుజేయుచెలిమియు

నేటికెదురీదినట్లునిజముసుమతీ

టీక పాటెఱుంగనిపతి వంచుగు పతికొలువు

ను । మరియు నెలఁతపొందును । గూటమిగుణహీనురాలు

మనెందు । పారజూపునెలఁత । అంతరము నుచేసెడు । చెలిమి

పొందుర్ । (శ్రీ) చెలియగుసంగమలునన్నా । చేటెత్తుజేయుచెలిమియు ।

పారపృష్టింపుచేసినస్నేహము లన్నా । నేటికి ప్రాయతనము

35 The service of a regardless master: the embraces of a maiden indifferent to thee: and friendship tainted with suspicion are all like swimming against a stream.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

౩౬ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

౩౭ [illegible]

36 A balance and a ~~baggage~~ courtezan are alike – beyond any doubt on earth: for a single penny added will alter the inclinations of each.

37 Rush not into the waters of the

[illegible]

[illegible]

[illegible]

౩౬ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

౩౭ [illegible]

36 A balance and a ~~baggage~~ courtezan are alike – beyond any doubt on earth: for a single penny added will alter the inclinations of each.

37 Rush not into the waters of the

మిఱ్ఱుపయరి చేనుగానన్ మేలెంతైనన్
గొఱ్ఱెనసుళ్ళు గలిగిన
నఱ్ఱువవా౦యుప్పైనగానకునంయుమనిసుమతీ

టీ. నఱ్ఱుఘం దేవనురుకను, నిందా౦ వా౦ కుతం౦ నుండే యేఱు౦ నడిమి
ఱైలో ముంచరా సు, మేలెంతైనన్, తేసు యెం తనంచుప్పైనా౦,
మిఱ్ఱును మెరకను, పరిచేను గానను, పరిము దిబె౦యుబా౦సు, గొఱ్ఱె
నసుళ్ళుగలిగిన, గుఱ్ఱము దనిసు ఱులుగలిగి యుండినా౦, నఱ్ఱువవా౦
యుప్పైన, నటనే శిన గుఱ్ఱపైనా౦, నంయుమని, ధరనుళ్ళమని కొ
నను తెలిపెవా౦శుమము. - - -

౩౮ క౦. ధనపతి చెలికాండై యెపు
[దె]నయంగా౦ శివుడు భిక్షమెత్తగవలసెం
ధనవా౦రికెంత గలిగిన
ధనభా౦గ్యముధనకుగా౦క ధథ్యమునే సుమతీ

టీ. ధనపతి చెలికాండై, అర్థవంతుడైన కుబేరుడు స్నేహితుండై,

mid stream: take not a high lying field for corn whatever advantages it promise: nor buy a horse with unpropitious marks even though it has been taught to dance.

38 Though the god of wealth is his ally, still is Siva constrained to live on alms: whatever wealth your relations possess, will your own fate fail to befall you?

సుమతి శతకమునవ వ్యాఖ్య

ఎవ్వడు। రొల్లప్పుడును నూత్న। ఎన్నియుంగా। ఘాటి వుంచు నుండగా। శివుడు। సాంబశివుడు। చిత్తము తగవలెనే। విన్న మె తప్పు లేవలసివచ్చెను। అది గనుక। తన వారికి। తనయొక్క పుత్రుల మెనుకున్న నేస్త పాతులను నున్న ఎంత గలిగిన। ఎంత ద్రవ్యము కలిగియున్న ప్పటికిన్ని। తన భాగ్యము తనకు గాక। తన భాగ్యమెంతో అంతే తనకు అనుగ్రహ మవుగాని। తప్పుదే। తప్పునా। అనగా మరి వేరే తేజు అవునా అనుట

38 మిసిమిగల చూతఫలములు

పసఁగలవారి రసము పిప్పిలుపడంగన్

రసికుండు రమణుల రతులం

గొసరిన శృంగార రసము గురియును సుమతీ

టీక మిసిమి గల। కాంతిగలిగినట్టియు మంచి। చూత ఫలముల। మామిడి పండ్లను। పిసుకగ। చేత బట్టి నలిపితే। పలవారాయ। [illegible] నుంచి। రసము। ఫలరసము। పిప్పిలుపడంగన్। [illegible] సఖ్యగాను। రసికుడు। సరసుడైనవాడు। రమణుల। స్త్రీలను।

39 Like as when a blushing mangoe is pressed, it's flavour will exude; so when a man of feeling is eager in the embrace of women he extracts the spirit of delight.

సంతుతికొరకు సన్యాసి

రతులలంగా సరిగ సంభోగములలందుదు కనుక ప్రౌఢ

మందితనలయించవలె (శృంగారరసము గురించి రచించును) విలాస

రసము వర్ణించును (అనగా శృంగారమంతా వేసుకొనును)

౪౦ నరపతులుమేరదప్పిన

స్థిరభాగ్యునియింటవిధవతీర్పరియైనన్

కరణము బధిరుండైనను

మరణాంతకమౌను సమ్ముంబగును సుమతీ

ఓక నరపతులు (రాజులు) మేరదప్పిన న్యాయము రాజ్యము విడిచినా

స్థిరభాగ్యునియింట (శాశ్వతమైన సంపత్తు గలిగినవారి) యిం

టిలో విధవ తీర్పరియైనన్ (ముండ పెత్తనము చేసినను అది గృహస్థుకు)

చక్కబెట్టిది అయినా (కరణము వ్రాతలు వ్రాసే కరణము) బధిరుం

డైనను (చెవిటివాడైనా) మరణాంతక(ము) మౌను సమ్ముంబగు

మరణాంత(క)ము (ప్రాణహాని దనుసంగ్రహించే కష్టము దాపు)

సమ్ముంబగు (సమానకష్టము సంగ్రహించును) - -

40 If rulers transgress moderation.

If a wretched widow become housekeeper to a man of wealth: if a village clerk is deaf; the plague these occasion is enough to kill one.

సుమతి శతకమునకు వ్యాఖ్య

౪౧ కోమటి విశ్వాసంబును
పాములతో చెలిమి వారకాంతల వలపున్
వేములతియ్యదనంబున్
భూసురుల నమ్మికలును బొంకులు సుమతీ

తా॥ కోమటి విశ్వాసంబును (వర్తకము చేసే కోమటి యొక్క
నమ్మకమునున్ను (పాములతో చెలిమి (పాములతో
స్నేహమునున్ను (వారకాంతల వలపున్ (వేశ్యాస్త్రీ
లయొక్క ప్రేమయునున్ను (వేములతియ్యదనంబున్ (వేప
చెట్టునందు మాధుర్యమునున్ను (భూసురుల నమ్మి
కలును (బ్రాహ్మణులు యిచ్చే వాగ్దానములునున్ను (బొంకులు (అ
బద్ధములు) అని జ్ఞాపకము ఉంచుకొనుము - - -

౪౨ కరణము కరణము నమ్మిన
మరణాంతకమగు గాక మనలేడు సుమీ
కరణము [illegible] సరికరణము
మరినమ్మక మర్మమీక మనవలె సుమతీ

41 The honesty of a shopkeeper: and the friendship of a snake, and the love of kept woman, and the sweetness of gall, and the promises of bramins are all fictious.

42 If ~~a lawyer~~ an attorney were to trust ~~a lawyer~~ an attorney he might look upon his days as ended; he never could survive it: an attorney can only live by excluding from his confidence his brother attorney.

సుమతి శతకము సవ్యాఖ్యానము -

టీక. కరణము (గ్రామకరణీకము చేసే కరణము) కరణమును నమ్మిన |
తనసరికరణము సంవిష్ఠించితే | మరణాంతకమగును గాని ప్రా
ణదలకాఁపడమే కాని | మనలేఁడు (బ్రతుకలేఁడు) ఎప్పుడున్ | ఏ
లిష్టపుడుం సూక్ష్మ | కరణము (గ్రామకరణము) తన సరికరణము |
తనమాంఘంసము పైన సకరణములను (మరి నమ్మక | మింకొకరిని నమ్మక |
మర్మము నీక మనస్సు అంతరంగము తెలియనీయక మనవలె (జీ
వించవలెను - - - - - - - - - - -

౪౩ పలుదోమి సేయు విడియము
తలగడిగిన నాఁటి నిద్ర తరుణుల యెడలం
బొలయలుక దీర్చు నాఁటి కూటమి
వెలయింతని చెప్పరాదు వినరా సుమతీ

టీక పలుదోమి (పండ్లు తోమి) వేసిన (అనాఁటి) ఉపయగవు గడిగ్రాసి
విడియము (చేసే తాంబూలము)ను | తలగడిగిన నాఁ
టి నిద్ర (తల అంటుకొని స్నానము చేసిన నాఁటి నిద్ర)ను | తరుణు
లయెడలన్ (స్త్రీలయందు) | బొలయలుక దీర్చు నాఁటి కూటమి

43 The paunleaf eaten after cleaning ones teeth, the sleep after anointing the head, and the embraces of women after a curtain lecture are sweet beyond all telling.

సుమతిశతకములు సవ్యాఖ్య

పైగా లోకులకు పాపము చేసిన సమ్మతిపడిన నాయంసంఖ్యాగవలం
నిశ్నా వేలయుంతనిచెప్పరాదు యింతవిలువచేసును అ
ని చెప్పు శక్తియు లేదు అనగా అత్యంత సులభమునిచ్చు
ననుటు.

౪౪ దానం బిచ్చని నేరదువని
వానిధనము రాజచోరవహ్నులపాలౌ
గానలనీగలు గూర్చిన
తేనియ పెరవారలపాలు తెరువన సుమతీ

తా. దానం బిచ్చని అర్థులకు దానము చేయ నెరుగకయుంటున్నటువంటి
వని తాను అనుభవించకయుంటున్నవాని ఆ పురుషుని
సంపాదిస్తే ధనము ద్రవ్యము రాజచోరవహ్నుల పాలౌను
తేనెటీగలను అడవిలో తేనెపట్టు పెట్టిన తరువాత అస్సా
ళ్ళు దండుగ పుట్టును తేనెటీగలు దాచుకొని పోదురు అస్సా
పేద్దు దుడపాంచును అడవియందు గంపా తేనెలు అ
డవులందుండు తేనెగలు గూర్చిన తేనియ గలుగు దా

44 The wealth of him who will neither bestow nor consume it is seized by the prince, or by thieves or by fire: as the honey hive stored by bees in the forest falls into the hand of the wayfarer.

సుమతి శతకము సమాప్తి

పెట్టుసమయంబు। తేనియ। తేనె। తెరవరుల చేరు తీరున। దొంగవ

నది చేవారిని చేరిన ప్రకారము। అని దృష్టాంతము — — —

౪౫ బలవంతుడ నాకేమని

పలువురతో నిగ్రహంబు పలుకుట మేలా

బలవంతమైన సర్పము

చలిచీమల చేత చిక్కి చావదె సుమతీ

ఒక బలవంతుడనా కేమని। అంగబలముగల్లినను అర్థబలముగల్లి

నను చాలియున్నా నాకేమియు లక్ష్యము లేదని। పలువురతో

బహుళమగు తిరుగా। నిగ్రహంబు। వైరము। పడరాదు వలె

లా। సంపాదించవలెనని వలెనా। అనగా। వేలకొ

దనువు। బలవంతమైన శేసర్పము। విస్తారమైన బలముగలిగిన పాము।

చలిచీమల చేత। కేవలము అల్పములైన చీమల చేతను। చిక్కి

పడి। చిక్కుబడి చావలేదా। అనగా చచ్చినది గదా। అనుట — .

౪౬ అడిగినా సకులువు గాలువను

45 I am strong — what care I? says he — but what good will he get of incurring the hatred of others? did never a snake however mighty die by falling into the power of black ants?

46 Serve not him who puts off payment —

సుమతిశతకము సవ్యాఖ్యానము —

గుడికేఁ శివభోగము చూడకు కుజనుల గోష్ఠిన్
విడువని వారి మిత్రుఁడగకు
అడవులఁ దోడరని గాని తిరుగకు సుమతీ

టీక (అ)దియాసకేలంపు గాలువను। శ్రీ తమివ్పి కఖరుపుత్తానుం
దేవాలయమ్మునందు వచ్చుండు। గుడికే శివభోగ మ్మాత్రు। గుడికి
నియమింపబడే భోగమువాండ్ల (అ)పుత్తాఁడవాడవు। (అ)సా
భోగము వాండ్లను చూచిన పక్షమందు మనస్సు చలించును
(అ)పచారము చేయును తాత్పర్యము। కుజనుల గోష్ఠిన్। దుర్జనుల
(పొ)సంగమందు। విడువనివారి మిత్రుఁడగకు। వదలక యుండుమన్న
వారము చేయవలెను। (అ)డవుల (అ)రణ్యములయందు। తోడు
లేకుండ। తిరుగకు। సహవాసము విచారించుకొని కాని పో
రాదు। అనగా సహవాసము లేకుండా పోవద్దనుట — . — — .

47 సిరిదా వచ్చిన వచ్చున్
చా సరసం~~బుగ~~నారికేళ జలములభంగిన్ (బగు)
సిరిదాఁ బోయిన బోవున్
కరి మ్రింగిన వెలగ ~~పండు~~ (కా)యమున సుమతీ

Go not to see the dancers in the temples:
form not friendship with him who abstains not from conversation with the wicked.
nor pass through a wilderness without providing an escort.

47 Fortune visits you spontaneously, like as sweet water is found in a cocoanut:
fortune disappears when she pleases as does the pulp of the tough wood apple which the elephant has swallowed——

సం మతిశతకము సమాప్తమ్య!

టీక సిరిదా = భాగ్యము తాను । సరసంబగు । రసయుక్తమైనటువం
టి నారికేళ జలముల భంగిన్ । టెంకాయలో నుండే నీరువలెనే ।
వచ్చిన వచ్చున్ । తేస్తు వచ్చును । సిరితా = భాగ్యమంతాను । కరిమ్రింగి
న = యేనుగున మ్రింగినటువంటి వెలగపండు కరణి = వె
లగపండువలెనే । పోయిన పోవును । తిరిగి పోవును । టెంకాయలో
నీరు రావడమున్ను వెలగపండులో గుజ్జురంపి తెల్లులేకపో
వడమున్ను । రేపలాంగునేనా అతీతరుడనే భాగ్యమురా
వడమున్ను పాలగిపోవడమున్ను నరులకు తెలియదని తాత్ప
ర్యము - - - - -

౪౮ పరతరుణి గోష్ఠి నుండిన
పురుషుడు గాంగేయుడైన [భువి]నిందపడున్
[ధర]నరుంధతి సీతమ్మైనం
పరపురుషుని గోష్ఠి నిందపాలగు సుమతీ

టీక పరతరుణి । పరస్త్రీ యొక్క గోష్ఠి నుండిన । సల్లాపము చేతనున్న ప్రాప్తముగా ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ । పురుషుడు । మగవాడు । గాంగేయుడైన । ~~[illegible]~~

48 If he be in conversation with his neighbour's wife, were a man a second Joseph he would assuredly incur reproach: were ~~the~~ she ~~Sita~~ Penelope herself in chastity, intercourse with men will leave woman a prey to scandal.

గాంగేయుడనగా అష్టవసువుల యొక్క ప్రార్థనముచేత గంగ
మనుష్యస్త్రీ అయి శంతనునిచే పొందితనయందు అష్టవసు
వనగా అందులో యెనిమిదో కుమారుడుగా పుట్టినవాడున్ను తండ్రి అయి
న శంతనునికి దాశరాజు కుమార్తె అయిన యోజనగంధిని వివాహ
ము చెయ్యడమును గురించి దాశరాజ అభిప్రాయమునకు అనుకూల
ముగా తాను శంతనునికి పెద్దకుమారుడైయున్నప్పటికిన్ని యోజన
గంధికి కలిగిన కుమారునికే పట్టాభిషేకము చెయ్యడానకు తాను ఒప్పు
డమే కాకుండా ముందు తనకు మాళ్లైనా విరోధము చెయ్యకుండా వుండేకొ
రకు తాను పెండ్లి ఆడకని వ్రతము చేసి అస్ఖలిత బ్రహ్మచారి అయివున్నవా
డున్ను అయిన భీష్ముడైనప్పటికిన్ని భువి భూమియందు నిందపడున్ నిందింప
బడును ధర భూమియందు సీతయైన మహాపతివ్రతయైన సీత అయినప్పటికి
న్ని పరపురుషుని గోష్ఠి మగని కంటె అన్యుడైన మగవాని సంబంధమైన సల్లాపము వ
ల్లను నిందపాలగు నిందపాలౌను

౪౯ ఎన్నడు గుడువక కట్టక
తన్నెమరి కూర్చు ధనము ధరలో నెవుడుం
మన్నెలకు జూదరులకు
కన్నెలకును బోవుచుండు గదరా సుమతీ

ఎన్నడు యేనాడున్ను కుడువక అన్నము తినకనున్ను కట్టక వస్త్రము కట్టుకొనకనున్ను తన్నెమరి తన్ను మరచిపోయి ఆత్మద్రోహము చేసి కూర్చు ధనము కూడబెట్టిన ద్రవ్యము ధరలో భూమియందు ఎప్పుడున్ యెల్లప్పుడున్ను మన్నెలకు దొరలకున్ను జూదరులకు పందెములాడేవాండ్లకున్ను కన్నెలకు స్త్రీలకున్ను అనగా వేశ్యలు ముదతై

49 If he will neither eat nor wear what he has, and forgetful of his own comfort continually heaps up wealth in the world; all his goods will assuredly fall a prey either to the lords, or to gamesters or to girls.

సుమతిశతకము సహా స్తైర్య

నపరస్త్రీలకు నూన్మా వారు వుండుగదరా । వ్రేలు పేరా మా

నుండుగదా

౫౦ ఉడుమువుండదె నూరేడులు

పడియుండదె పాము వేలునూరుపదులారేండ్లున్

మడుగున కొక్కెరయుండదె

కడునిల బురుషార్థపరుడు గావలె సుమతీ

టీక ఉడుమువుండదె నూరేడులు । నూరుసంవత్సరములు ఉడు

ము బ్రతుకదా । పాము । సర్పము । నూరుపదులు । వెయి

సంవత్సరములు । పడియుండదె । స్థిరముగనుండదా ।

అనగా వెయ్యేండ్లు బ్రతుకును । ఆరెకనే । అహా

రము । అనగా వెయ్యేండ్లు । మడుగున । నీళ్లుండే మడుగునందు

కొక్కెరయుండదె । కొంగ వుండదా । అనగా యేమి సార్థ

కమని భావము । కావుననే । కడునిల । స్థిరముగనుండుటకు

విశేషపురుషార్థపరుడు గావలె । ధర్మార్థకామమోక్షములు

అనే చతుర్విధపురుషార్థములసంపాదకుడు కావలెను

50 Will not a guana live for a century? will not a crawling snake in like manner live a hundred times ten years? will not a crane live long in a lake? Let ~~us be devoted to manly pursuits~~ our hopes be fixed on a higher world.

సుమతి శతకమునకు వ్యాఖ్యానము-

ఆలాంటివాడుకానివాని బ్రతుకు (బ్ర)తుకు యెట్టిదో

దానియొక్క లింగమేయొక్క బ్రతుకు వంటిది అనుట- - - - - - -

౫౧ ఆకలియుడుగని కడుపును

వేకటియగు లంజవలపు వెంగలి బ్రతుకున్

ప్రాకొన్న నూతియుదకము

మేకల పాడియును రోత మేదిని సుమతీ

టీక ఆకలికి| ఆకలి కానిదే| కడుపు చెడు కడుపును| తినే తినడమున్నూ|

వేకటియగు| కడుపుతోనున్నటువంటి| లంజవలపు| వేశ్య

యొక్క మోహమున్నూ| వెంగలి బ్రతుకున్| వెర్రివాని

బ్రతుకున్నూ| ప్రాకొన్న| పాచినిండా కలిగినటువంటి|

నూతియుదకము| చెడుదుబావిలో నీళ్ళున్నూ| మేకల పా

డియును| సన్నజీవములైన గొర్రెలయొక్కయు మేకలయొక్క పాల

పాడిన్ని| రోతమేదిని| భూమియందు అసహ్యము| (అ

సహాయిష్టముగానుండవనుట - - -

౫౨ తమలము సేయని నోరున్

51 Food eaten without appetite: and the embraces of a pregnant whore; and the life of a fool; like the water of a foul well, and the dairy product of goats are all disgusting.

52 The mouth that tastes not the

సుమతి శతకము సవ్యాఖ్య
రమణుల కుచముల వలపుల విడరాని మేనుం
కమలములు లేని కొలనున్
విమలంపు చంద్రుడు లేని రాత్రి విడనము సుమతీ

టీక తమలము సేయని దినమును । తాంబూలము వేయనివాం
ఖునైనా రుచులున్న । రమణుల కుచముల నంటని స్త్రీలరయు
స్తనంబు మెలనలప్పని । రాయని మేనున్ । పరిమళము వంటి
నెపాముమున్న । కమలములులేని కొలనున్ । తామరలు
లేనటువంటి కొలను నన్న । చంద్రుడులేని రాత్రి । చం
ద్రుడులేని రాత్రి న్ని విడనము । నీచము । అనగా ప్రకాశం
చవనుల - - - - - - - - - - - - - - - -

౫౩ వీడెము సేయని నోరున్
జేడెల యధరామృతంబు సేయని నోరున్
పాడగ నేరని నోరున్
బూడిద కిరవైన పాడుబొందర సుమతీ
టీక వీడెము సేయని నోరున్ । తాంబూలము వేయని నాలుకా

fragrant tamala leaf: the body that never has rubbed the tips of women's breasts; the lake devoid of lilies, and a night without the dewy moon are all equally to be pitied.

53 The mouth that tastes not the aromatic leaf. The mouth that never has enjoyed the nectar of maidens lips, and the mouth unacquainted with song are like a desolate grave, fit for ashes alone

సుమతిశతక ఫలుసవాన్యో ప్స

సెంరాకలుసూన్నా। చెడెలంయుధరాంవష్ట్రతంబు। స్త్రీలయియుక్తప దవింయుండవితే నింయుసు గొందని సెంరాకలుం। సెంకవినెరా కలుసూన్నా। అసగా ప్రద్ధరాంవష్ట్రతపాం నమలసెంయుని కెరా కలుసూన్నా। పాడగనే కవి నెరాకలు। సంగీ తమలు పాడవేర నినెరాకలుసూన్నా। బూంది దకల। పవివిమి దిశి। ఇరుప్పైన। స్వైన ప్పైనయు వంటుం పాండుబొడొం దల। పాండుపదిన గుంయువంటుంది సు మాంకి

౫౪ కాదన్నవాడెకరణము

వాదడచినవాడె రెడ్డి వసుధేశుకడన్

లేదన్నవాడె వసవరి

మాధులుపై వ్యాధువాడె కాప్పుడు సుమతీ।

టీక కాదన్నవాడె కరణము। తనమాటకాని మరివకరిమాటప అక్కరలేదన్నవాడే కరణము। వాదడచినవాడె రెడ్డి। తలతలను నివారించేవాడే పెద్దకాపు। వసుధేశుకడన్। ప్రభువుదగ్గరను। లేదన్నవాడె వసవరి। అతిదగ్గసంయోవ

54 He who browbeats you is the village attorney: he who settles the dispute is the justice. He who says "His lordship has nothing for you" is the favourite, and the marvel monger is the poet.

సుమతిశతకము సవాన్నష్టి

మనితోపాయుండుగా నేదని చెప్పివాడే (అం)తరంగుడు।

(అ)నగా చెంరవకలవాండు। గాంధులపైనాడువాండె। (అ)

ధిక(వ)సంగములుచేసేవాండే (వా)డు। (గుం)డ వేర్తు। (అ)నగా।

విద్వాంసుడనుటు - - - - - - - - - - - - - - - - -

౫౫ కరణముల ననుసరింపక

విరసంబున దిన్న తిండి వికటించు జుమీ

యిరుసున కందెన బెట్టక

పరమేశ్వరు బండియైన బారదు సుమతీ

టీక కరణములననుసరించక (గ్రా)మకరణములను అనుసరించకుండ

చేసుకొనక। విరసంబున। విరోధభావము చేతను। తిన్నతిండి।

(గ్రా)మముల వల్ల గ్రహించిన (ద్ర)వ్యము। వికటించుసుమీ। (వి)క

టించునుసుమా। (అ)నగా తిరిగి ఇవ్వవలసివచ్చును।

ద్రవ్యవిచారమునివిచారించువదము న్నాకూడా సంభవించును

సుమీ। లేకులాగంటే। ఇరుసున। గాలుబండికి ఇరుసు చెయ్య

కు। కందెన బెట్టక। కందెన ఆముదము తగిలించకపోతే। పరమేశ్వరు

55 Such bread as you eat in ill will, without courting the attorney, will assuredly disagree with you - If you don't grease the wheels, a god's chariot itself wont move

సుమతి శతకేషు సవిన్నో భవే

కుటుంబి యెంతైన, దేవునియెడ భక్తి ద్వైతా, పారదుడావదవదు,

౫౬ కొరగాని కొడుకు పుట్టిన

కొరగామియె కాదు తండ్రి గుణముల జెరచున్

చెరకు తుద వెన్ను పుట్టిన

చెరకున గల తీపి యెల్ల జెరచును సుమతీ

టీక కొరగాని పనికిమాలినట్టి కొడుకు పుట్టినను వాడు

కొరగామియే తే, కొరగానివాడు, వాడు పనికిమాలిన

వాడు పరి అంతే కాదు ఇతడు తండ్రి ప్రైగా, తండ్రిగు

ణములు చెరుచును, వాని తండ్రియొక్క సుగుణములను పాడు

చేయుచున్నాడు, ఎట్లాగంటే, చెరకు తుదను, చెరకుగడ

చివరను, వెన్నుపుట్టిన, తెల్లని యెన్ను పుట్టితే, అనగా కంకి

విడిచితే, చెరుకునకు గల, చెరుకు గడయందు కలిగినయట్టి

తీపి యెల్ల, మాధుర్యమునంతా నున్న, చెరుచును, పోగొ

ట్టును. అనగా చప్పనయ్యేటట్టు చేయును - - - -

౫౭ కరణంబు సాధువైనం

If a worthless son be born, his worthlessness is not all: he ruins his father's excellence too - As an ear springing on a flowering sugar cane destroys all the sweetness of the cane -

57 If an attorney could be honest,

సుమతీ శతకము సమాప్తి

కరిమదము డిగినను పాముగరువము డిగినన్

ధరణిం తేలు విషము డిగినన్

నరవరులు ఉన్నతులుగా నరులు గదరా సుమతీ

టీక కరిగాంబు (గా)ము కరిగామును దిగినట్లైనను, పాము దిగినట్లైనా, తేలు

విషము దిగినను, మదము దిగినట్లైనా, పాము

క్రూరము, కరువకయున్న, కరువకుండినా, ధరణి

విషము తేలు విషమున్న, వృశ్చికము కుట్టకపోయినా

నరవరులు, ఉన్నతిని ఆశ్చర్యపడ్డట్లు సన్మానింపరా

రుగదరా, గౌరవించరుగదరా

౫౮ ఒకయూరికి నొక్క కరణం

ఒకతే తీర్పరి యైనఁగాక నొగిఁ దఱుచైతే

కకవికలు గాకయుండునె

సకలంబు నుగొట్టుపడును సహజము సుమతీ

టీక ఒకయూరికి, ఒకరే కరణము, ఒక్క తీర్పరి గాను, ఒక్కటే తీర్ప

రియైనా, ఒకతే తీర్పరి యైనాను, ఒకతె తీర్పు తీర్చే వారైనా

if an elephant could be free from the rutting season, if a snake could keep from biting, and a scorpion could abstain from stinging would not men honour them in proportion to the wonder?

58 One attorney to one village, and only one justice: if there should be more of them could brawls be avoided? the whole place would naturally be plunged in confusion;

సుమతిశతకము సవ్యాఖ్యానము

అయితేనేమి। ఒగి తరుచైతే। మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనందు అయితే।
అనాంబవాచువంది అయితే। కకపికలు గాంకెరియుండు
నా గ్రామములు బిరాంకు పడక యుండునా। అనాంకలతే
పడునసమి। సకలంబును। శ్రీమములకేసమస్తాంకులు
లునాన్న। గొప్ప బడుచుసమాంజము। నడువకేనప్పు పడద
మము। న్నసమాంజమెం। అనాంసిద్ధమేమే అనుచు- - -

౫౬ వలపు పొడమని సతిని బట్టి
బలిమి దమకించి విటుడు పైకొను పెల్లన్
జలలంబులు సానపైనిడి
బలముని దకతీసినట్లు। చందనము సుమతీ

టీక వలపు పుడమి। పేంపాము మనసునందు। సతిని బట్టి। (స్త్రీ)
నిపుట్టినప్పుడు। విటుడు। జారపురుషుడు। బలిమిన్। బలవం
తముగాను। తమకించి। తేవరపడి। పైకొనుపెల్లన్। సంభో
గమునకు పరిసించెడమంతాము లంగిరులు। ముందుగం

59 If, before passion arises in a woman's heart, the lusting whoremaster attacks her, it is as empty as attempting to grind sandal wood without putting water on the grindstone.

సంపూర్తి కొరకరుసమాప్తి

దప్పుచెక్క నాన్నపైనిడి రాంతి నానమిండచెప్పు బలవిలుని

దశ నె ళ్లువల్లభనె తేసినప్పుచెందవు తేసినప్పుగారణే ఆనగా

విరసమని పె ----

౬౦ తలమాసినపలుమాసిన

వలువలుమాసినను ప్రోగువల్లభుడైనం

గులకాంతలైన రోతురు

తెలియంబడ భూమిలోన దెలియగ సుమతి

టీక. తలమాసిన, నోరు మొదలైనవి, పలుమాసిన, దం

తధావనము లేక పండ్లు మాసినా, వలువలు మా

సినను, బట్టలు మాసినా, ప్రోగువల్లభుడైనను, పెనిమి

టి అయినప్పటికిన్ని, భూమిలోన, భూమియందు-

కులకాంతలైన, పతివ్రతలైనా, రోతురు, అసహ్య

పడుదురు, తిలకింపరు, కండ్లచూడరు, తెలియంగ, విచా

రించగాను,

౬౧ మతి నొకని వలచియుండిన

60 If the head is foul or the teeth are foul or if the clothes are foul, were you the dearest lover or the most charming of women, they would abhor you, nor would care to see you.

61 If while her heart is fixed on one,

సమతిసతత్కాముసమాశ్లిష్టా

సతి వేరొక విటుడు తగవంగ జపలతనొందున్

ధృతి పిల్లి పట్టవచ్చిన

గతపంజరశుకశిశువారకె వెఱగాతి సమతీ

టీక సమతి సంకేత| మనస్సులో మరియొక పురుషుని| తలచి యుండిన

విటాం విటాంచి వున్నటువంటి| సతి (స్త్రీ) వేరొక విటుడు|

మరిరొయుక్కబాంకుడు| తగవంగు| పొందితే| చపలతనొందున్

శసా భాసద| వెంరవ

చాంచల్యమును పొందును| పిలాగంటే| ధృతి (ధైర్య)తో కలుచేత

నె| పిల్లి పట్టవచ్చిన| పిల్లి తన్ను పట్టవచ్చినా| గతపంజర శుకశి

శురాంరక్కమునగతి| పంజరమును విడిచిన చిలుక పిల్లవలెనే

నివృత్తాంతరాలు -:

౬౨ కసిగాంయు కరచి చూంచిన

పసలకమరియుగదెకాంకమధురం బగునే

విసువక రెంకాంవనలుండగ

పసిబాలలబాంధువాంది పసరము సుమతీ

టీక కసిగాంయి| తేతాంగుసు| కరచి చూంచిన (కొరికి చూస్తే

another lover embraces a woman, she begins to waver; as a young parrot sitting outside its cage, flees from the bold cat that rushes upon it.

62 If you bite a raw fruit to taste it, will it fail to be acrid, or turn sweet? While there are damsels yet unsatiated, he that embraces raw children is a brute.

సుమతిశతకంసవ్యాఖ్య

మగలకై (ఆలస్యముగా కుండా (మరియొకరికాని (మ
రిన్నైపైగరుగానేవుండుగాని (మధురంబగుటే (తీపికలుగు
నా (ఆశగా తింష్యగానుండదనుకు (విసువకే (కొవిల్లు
తృప్తిబొందకే (అసా వను లుండగ (పదుచుస్త్రులకిగివుం
దగా (పసివాలులపొందుపాదె (పిల్లవాంఢ్లను రమించి
నవాదేపసరము (పశువు (ఆసా (పశుప్స వానుదను

౬౩ వెలయాలివలనకూరిమి
గలుగదుమరికలిగెనేని కడతేరదుగా
పలువురునడచే తెరువున
పులుమొలువదుమొలచెనేని పొదలదుసుమతీ

తాత్ప వెలయాలివలన (నిద్రకు ఇం తరాన్న ముగిసేసుకొనె వేశ్యవల్ల
ను (కూరిమి గలుగదు (ప్రేమ కలుగనేరదు (మరికలిగెనేని (స్నేహ
వేశ్యవలననిక్షాయెనా (కడతేరదుగా (అది నిలువనేరా
దు (ఎట్లాగంటె (పలువురు నడచే తెరువున (పదిమందినడ
సా నుండేదారివలెనాను (పులుమొలువదు (గడ్డిమొ
లువదు (మొలచెనేని (కొన్నివేళ మొలచిన ఉన్నాయా (పొదలదు (

63 Affection cannot excist in her who hires herself - or if it even be found it will not last. In a path trodden by many grass will not spring; or should it spring it will not come to good.

సుమతిశతకము పద్యవ్యాఖ్య -

పైరగదు। అగా ఇక్షుపృద్ధిపొందదు అనర్థవాక్యం శకలు -

౬౪ ఉపమింపమొదలు తియ్యన

కపటంబెడనెడల జెఱకుకైవడినే పో

నెపములు వెదకును గడపట

కపటపు దుర్జాతి పొందు గదరా సుమతీ

టీ ఉపమింప। సామ్యము చెప్పగా। మొదలు తియ్యన। నేస్తములకు

ఆరంభకాలమందు। మధురము। కపటంబెడనెడల। నడు

మనడుమ కపటము। అనగా మరుగుపడనటుంచదము।

చెఱకుకైవడినే పో। మొదలు తియ్యనిదనమున్న। నడుమ నడు

మ కణుపులున్న। కొనను నిస్సారమున్న గలిగె చెఱుకుగడవ

లెనే సుమా। కడపట। తుదను। నెపములు వెదకును। చివరకు

నేరములే వెదకును। కపటపు దుర్జాతి పొందు గదరా।

మోసములు గలిగిన సంకరజాతి వానితో జేయు స్నేహము కూడదు -

౬౫ కారణములేని నవ్వును

ప్రేరణములేని లేమ సంప్రియ రతికేళిన్

64 On comparison, a hypocritical friend is like the sugarcane, sweet at first [lit: at the root] but fraud gradually betrays itself (go to!); he will ultimately pick a quarrel with you: intercourse with the baseborn double-dealer cannot come to good.

Note. The sugarcane is sweet at the root but has knots in the stem and the tip is as insipid as grass.

65 Causeless laughter: sweet enjoyment of a woman without amorousness; cheesecakes

సుమతిశతకము [illegible]

పూరణములేని బూరెలు

వేరణములు లేని పెండ్లి వృధరా సుమతీ

టీక కారణములేని నవ్వులును, హేతువులేని నవ్వులున్ను, పూరణ
ములేని, పాత్రకలేనటువంటి, వేశ్య(స్త్రీ)యొక్క (ప్రి)య
రతికేళులు, ఇష్టమైన సంగమ(క్రీ)డలున్ను, పూరణ
ములేని బూరెలు, వుడికిన పప్పులున్ను బెల్లములున్ను లే
నిది పూరణము, ఆ పూరణము లేని భక్ష్యములున్ను,
వేరణములు లేని పెండ్లి, వేరణము నగారా, వాద్యవిశేషము,
(అ)ది వాయించని పెండ్లిన్ని వృధరా వ్యర్థములుసుమా

౬౬ కూరిమిగల దినములలో

నేరము లెన్నడును దోచనేరవు పతికిన్

కూరిమి దప్పెలుగినప్పుడు

నేరములై పనులు దోచు నిక్కము సుమతీ

టీక కూరిమిగల దినములలో (అ)నుగ్రహము కలిగిన దిన
ములయందు, పతికి రాజుకు, నేరములు, తప్పులు, ఏమున్న

without pudding, and a wedding without a big drum are totally abominable.

66 During the period that favour lasts however many faults we commit, they will not be scrutinized by the prince: but the acts of the servant who has lost his favour, will assuredly be looked upon as crimes.

సుమతిశతకమునకు వ్రాస్తే

దుష్టుడు మాటనెరవేర్చి । ఎన్నియుంచినను మనస్సునకు నీవు పదవి । అ
కూరిమి దులగిన । ఆయుర్గ్రహము పెంపువచ్చి
నప్పుడు నిష్ఠ । కాలుపుడు గానవలెనని నుపనులు ।
దుర్చేసెవనులు । నేరములు । తప్పులు । తీరు చని కోయుడు । ని
జముగా తెలుసు ।

౬౭ ఓడలు వచ్చు నబండ్లన

ఓడలనబండ్లు వచ్చును తెప్పతరిన్

ఓడలు బండ్లును వలెనే

వాడంబడు కలిమి లేమి వసుమతి సుమతీ

తా॥ బహ్వాగ్రహమగ్రమైన । సముద్రమునందు । ఓడలు వచ్చును బం
డ్లను । మెంరకనిప్పుడు బండ్లు వీడనే వచ్చును । ఓడల
న బండ్లు వచ్చు । నీటం వీడు బండ్లు ఓడల వీడనే వ
చ్చును । ఆయోడలు బండ్లును వలెనె । అప్పుడు ఓడలున్ను
బండ్లున్ను వలెనె । వసుమతి । శ్రీమంతులందు । కలిమి లేమి ।

ఓడ...

67 Boats can be carried upon carriages; and carts also can be put upon ships. Just like boats and carriages, are good luck and bad luck alternately in power.

సంపతి శేఖమగు సవాన్నీఖ్య
స్వార్థమిలగవలెనని మొసునగురించి (పు) వర్తించవలెను।

౬౯ గడనగల మగని జూడగ
నడుగులకును మడుగు లిడుదు రతివలు దమలో
గడన దొలంగిన మగని
నడపీనుగ వచ్చెనంచు నగుదురు సుమతీ

టీక గడనగల। సంపాదించుటయందు। మగని। పెని
మిటిని చూచి। అతివలు తమలో। స్త్రీలు తమలో తమ
రు। అడుగులకును। పాదముల క్రిందికి మడుగు లిడుదురు।
చలువ వస్త్రములను పరతురు। అధికప్రేమను చూపా
దురు(?) తలతురు। గడన దొలంగిన మగని। సంపాద్యము
తొలగిపోయిన పెనిమిటిని చూచి। నడపీనుగ వచ్చెను
అని। నడచే పీనుగ వస్తున్నదని। నగుదురు। అపహాస్యము
చేతురు।

౭౦ పొరుగున పగవాడుండిన

69 Women will lay down their very vests before the feet of a money-making husband and view him with all respect: but if a husband has ceased to earn they will laugh at him and say There comes the walking corpse.

70 If their neighbours are on bad

సుమతిశతకేయుస వాన్నెక్షి
నిరువండు విఖ్యాంచు బారాగా అంతు వినేంతైనను
ధరకొండెపు కాపైనను
నరగామలకు (బ్ర)తుకనీదుగదరా సుమతీ

టీ పూరిలుగు నబగవాండుండిన, తెనయుం ఖసరసను శ(తా)
పుదువా అప్పురమునన్నా (ఇ)రువంద విఖ్యాంచు బారా గా, రయ
కృషీవాలనప్పుగా నుపెక్కలు (ప్రా)ంస్పేచెను బాగాని (పవికేంత్లై
నక, (ప్ర)తిష్టుపు(ర)యునాం, ధర, ఘూం ఖయుండు కొండె
పురా క్షైననా (పై)ద్వారా పుచాంద్రలు చెప్పువాం డైనా,
కరణములకు, కరణీకము చేసే కరణములకు, (బ్ర)తుకు
లేదుగదరా అని భావము లేదుగదా

౧౧ (ఉ)దకము (ద్రా)వెడు హయమును
మదమున నుప్పొంగుచున్న మత్తేభంబున్
మొదవు కడనున్న వృషభము
చదివిన శూ(ద్రు)గని చేరకుమనదుర సుమతీ

terms with them, or if a genius at writing on business should be the landlord; or if there should be a tell tale farmer; the (attornies) town clerks would be cut off from all their bread.

11 Never go near ~~Have nothing to do with~~ a horse when he is drinking, nor ~~with~~ a raging elephant in rut, nor a bull that is ~~appr~~ near the cow nor a literary sudra.

సంపతి శతకము సవ్యాఖ్య

ఱోకప్రదకవలు ద్రావిడ పాండు వులను | నీళ్లు త్రాగు తూ
నుండెగు రువులను నుస్నా | మదవమున నుక్సుంగు చున్న | మ
దమెక్కి విభ్రాంభింపు చున్నవంటు | మత్తే భంబుగ | మదపు
వేసుగు నుస్నా | మెుదపుర దనుస్న పై ఘవ్వ మెు | ఎదట
యున్ప్రాపు దగ్గర కే చుకొని యున్నవంటు ఆ పేంతు
నుస్నా | వడివిన శరార | వదుపు కొనిన యువంటు నేం
దు నిన్న | కని | లాంచి | చేర బాన దురి దగ్గరను పోగా
దధ అనగా దగ్గరను పోతే ప్రపదోవములు సంభవిం
చును అనిభావము - - - - - - - - -

3 స్థితిలేక బలిమిచెల్లదు

స్థితిగలిగియుండు బలిమికే చెల్లదు స్థితియా
స్థితియును బలిమియుంగలిగిన
యతనికే ప్రజ్ఞ చెల్లును [పనినిసుమతి]

సుమతిశతకము సమా—న్విష్టి

స్థితిలేక బావిమి చెల్లదు। చెక్క గా—జరిగినట్టి వేనముల్లె కుంతే ప్ర

ర—క్రమము చెల్లనేరదు। స్థితిగల్గియు। భేవనముక విగిన్నీ

బావిమిలేని చెల్లదు స్థితి। పర—క్రమము లేకుండే। భేవనముజ

రగదు। అస్థితియును బావిమియును గలిగిన యుతనిరా—ర

ఎంయుక్త భేవనము నా—న్ప। పర—క్రమము నా—కలిగిన

ఘవంతు। ప్రభువునకు గా—ని। అవని స్థిరా—వముండు-

అజ్ఞ చెల్లదు। అజ్ఞ చెల్లనేరదు— - - —

౨౩ దగ్గఱికొండెము చెప్పిన

ప్రెగ్గడ పలుకులకు రా—జు ప్రియుఁడై మఱితా—

నెగ్గులు ప్రజకెల్ల జరించుట

బొగ్గులకై కల్పతరువు బొడచుట సుమతీ

ప్ర॥ దగ్గరి। దగ్గరకును వచ్చియు। కొండెము చెప్పిన। చా—డీ చెప్పిన

ఘవంతు। ప్రెగ్గడ పలుకులకు। విద్వా—ని యుక్త మా—టలకు.

మఱితా—। తా—ను మనస్సులో। రా—జు ప్రియుడై। దురసం

తోషించినవా—డై। నెగ్గులు ప్రజకెల్ల జరించుట। ప్రజలకు

సువమ తినగత కరుణ వాన్వేష్వి - -

పరాకవముసేంఈ ఉవయు। బాగ్గలాక్షై। బుగ్గలని వింత్రావే।

కల్పు తరువ్రీ। కల్పువృక్షమును। పొడుచుపు। కెంఘవే యుర

వులకంఘది

చేపులతలా గ్ని ఘుజెరుపగ

నెవవునబగపారగా దినేరవులవెన్న

నుప లావించ ఘనంవుని

కెపుపృదురాజ్ఞాతిపొందు గాదురసుపుతి

చేసి వపలవ। పునశాపృంగల్ప వయుచే కను। లాంవృపలచి దుపగ। అ

దాంరు వలునచె రచి వేసే ఘండుశు। నెపవలున। వింఘచేవను।

పగపారిగ్గారంది। శత్రువ్ర పులునుకలు సుకెలని। నెరవులి

స్నేని। తప్పులను రెవెన్నెనాన్న। ఉపలావించ ఘం। బ్రోదచే

సుకాన నుండేఘం। నే వృని। కెప వపుదురాజ్ఞాతి। సవ్వుకా

కునఘవంఘంవాపప్పవలు గలదుర్బనుని యొుక్కె। పొందు

గాదురె। షైప్రి తిరాదదు - - - - - - - -

సుమతీశతకము సమాప్తి

౨౫ రజకాదిజడులచే క్షేమ

రజస్వలాసతిని ముష్కరత గాండరువిం

నిజమించిరి తప్పులుకను

భుజగంబులు లుబ్ధ నగరున్న దకంబెరావకసుమతీ

టీక రజకాదిజడులచ్చేరకు। చాకలవాండ్లు మొదలైనవా
ళ్ళను దగ్గరచేర్చికొనవద్దు। రజస్వలాసతిని। ముంటుబడి
నస్త్రీని। ముష్కరతగాండరువిం। మూర్ఖుండ్లైనవారిచేత
కొంచి వద్దు। నిజమించిరి। ఉగద్ధారము మనసు తెలిసికొనిన్నీ।
తప్పులుకను। అబద్ధములు లుపద్దు। భుజగంబులు వినగు
నెదగు। పాములు పోను దుకొని క్రీడించవెంచి। పోవకు।
పోవద్దు।

౨౬ పరులకునిష్టము చెప్పకు

పొరుగిండ్లకు పనులు లేక పోవకుమెప్పుడున్

బారగవసిన సతిగవంచకు

శ్రీసుమతీశతకము సమాప్తము -

పెరుగని విరుస్తైన వాంఛలు నెక్కుసుమతీ - -

టీక పరులకు। అప్పులకు। అనాథశత్రువులకు। ఇష్టవలుచె
ప్పుడు। వలదనస్సులకు తలంపు చెప్పవద్దు। పొరుగింద్దక్కు। ఇరుగు
పొరిగిండ్లకు। పనులు లేక పోవకుము। నిమిత్తము లేక పోవద్దు।
పదిరూపాయి। ఎక్కడనైనా। దురగవసిన సతిగవయకు। వృష్టు
పుపొందిన స్త్రీని పొందవద్దు। ఎరుగని। మనుష్యుమిన్నాలు
సత్త్వా। ఇరుగ నమ్మవంతు। విరుస్తైన వాంఛలు నెక్కకు
గడుస్తైనా గురిమనుష ఇంటికి వద్దు - - - - - -

22 పరమాత్మ దలచు తరుణి

మరుమాత్రుల బట్టి యున్నంతం ల మన్నించు పురా

వేరే పెరుగని వ్యయున్న లకు

తరుచుగ సతిగ వంశ బాసు జన దురస మతీ

టీక పరుని। అన్యుని। పరమాత్మ దలచు తరుణిని। మనసు నిందుకేరా.
రుమునుష్యు వంటి స్త్రీ నన్నెలరం పాపాలు బలుకు సంత్రు

యుండు రతిరిసి వాఁ ప్లాదేశము మాఁ కలసునాన్ని।
వలస్తొంపకవినాఁ। గాప్పుచేంరుచెనాఁ కవాఁ। వెరవారుగ
ని(ఫ్రం)రుప శనయువంశుం। షయునెలరు। బం ఘునాబులువుంచ
కవము(తరుచుగ। అతివాన్ప్రహ్నిగాఁనా। సతిగవంరుభునుచ
శ్రీనివాండేపుం దుకుషో వద వయు। వనదుర(గాఁ థదురాఁ
అనాగాఁ అతిసంగవు వయుచేంరు కవాఁ దదనువ

౨౫ పాలను గలిసిన జలములు

పాలవిధంబుననెంతయుం దుబతిరింపంగా
పాలరుచిచె రుచినాఁ(శ్రీ)ంరు
పాలనివ్వరుపొందు విధంవస వాఁచ్యము సువు తే
తే. పాలను గలిసిన జలము వంటులు। పాలలో కలయుచున్న
యువంటుండి శ్లో। పాల విధంబున నెంతయుండు। పాలవలె
నేవుండును। పరికింపంగాఁ। విచారింపగాఁ। పాలరు
చి చెరుచును। పాలయొక్క ప్రభావిచె రచిపెసును। అ(శ్రీ)ంరు
అయువలెన। పాలనినె రుపుండు। శక్తిలేని వాఁ నవునాంచు

ప్రస్తావమున్నా|| విశేషవిభవా‌ర్థము| పరివారించబడిన

యుక్తము - - - - - - - - - - -

౨౮ భోగాసక్తమనులకైగా

శ్రీగలుగుచు వృద్ధిసముల్లసిత విభవవనితా

భోగములకైగాదగిన

భోగములన్నింటికిని వృద్ధిలుప్పవిలాసముతో

టీక భోగాసక్తమనులకైగా| సకలజనులను లభించేటి

స్తుతకేసుండా| శ్రీగలు గుచు వృద్ధిప్రాప్తముగలుగు

వృద్ధము| భువిలోభోగము యుండు| సముల్లసితవి

వనితా భోగములకైగా| సముల్లసితమిత్రీ ప్రాప

శిష్యు నొయు వంటున్న| వాత| ఇష్టమైనయువంటు| వనితా|

స్త్రీలనెయిర| భోగమువిలా సంభోగములవిషయగా

అనగా సంభోగములేకపోతే| భోగములన్నియు|

సంవృద్ధులు| సుఖములన్నియున్నవు - - - -

సుమతిశతకము సవ్యాఖ్య

౭౦ ॥ ధీరులకు జేయుమేలది

సారంబగు నారికేళ సలిలము భంగిన్

గారవమును నదివారల

భూరిసుఖావహము నిచ్చు భువిలో సుమతీ

టీక॥ ధీరులకు చేయుమేలది। విద్వాంసులకు చేసేయుపకారము। సారప్రకారము। నారికేళసలిలము భంగిన్। టెంకాయలోదిట్టుగ పోసిన నీళ్లవలెనే సారంబగు। బలవితాను। ఆసారాంశ్రీ తెనుబెందును। గారవమున। గొప్పగాను। అదివారలకు। ఆయుపకారము పైనివచ్చేకాలమునందు। భూరిసుఖావహము నిచ్చు। అంతట్లె నమేలు పొందదగినది చెప్పెను। ఆ టెంకాయచెట్టుకు పోసిన నీళ్లు మాధుర్యమును పొందితిరిగి అనుట్ల వానిపచ్చి నట్టుగానే పుణ్యమైన వారికి చేసిన మేలు ఘనమ్మంతరము నకు వెన్నగాం గనుంచుతున్నది

తాత్పర్యము॥

౫౧ స[illegible]వ్వతె సుందరి ఖాందరి

నవ్వకుమగ సోలపాని నవ్వని వానిని

నవ్వకుముశరణాశవ్వన్

నవ్వకుమా వామహస్తు నంకుముగ సుమతీ

ఓసుందరి (సుందరవు) ద్రోగమువే సేవాస్వన్ని ఖాందరి। పండితులు(?)ండేవాస్త్రన్ని నవ్వకు।నవ్వవలెను। ఉగ సోలపానికం సోలపాస్త్రన్ని।నవ్వకుము। నవ్వవలెను। శరణాశవ్వన్।శరణాశవ్వలనే సంఖ్య[illegible]నిగన[illegible]స్త్ర కులనిన్న।నవ్వకుము।నవ్వవలెను।నంకుముగ।నేతివా ర్థముఁ(?)ను।వామహస్తు।పదమునే తివల్లకునినవా నినిన్నె నవ్వకుమా।నవ్వవలెను ఖాశి

౨ నవ్వకుమా సభలోపల

నవ్వకు తలి తండ్రి ధరణినాథులతోఁడన్

నవ్వకుమా పరసతితోఁ

నవ్వకు భూసురులతోఁడ నంకుముగ సుమతీ

టీ॥ నవ్వే వారాంపల। అధికారు లున్న సభయందు। నవ్వేన
వాడు। నవ్వేబోకు వాడు। తలితం(డ్రి) దగ్గర సాధులతో
డం। తల్లితోను న్నాతం(డ్రి) తోనున్న (ప) ద్దులతో
నున్న। నవ్వేను। నవ్వేబోకు। పరసతితో। అన్య(స్త్రీ)తోను।
నవ్వేకంవాడు। నవ్వేబోకువాడు। సంగవము। నతితోను
నవ్వుగాను। భార్యను లతోందె(వ్వా)త్యాలల
తోనున్న। నవ్వేను। నవ్వేబోకు

వ॥ సరసములు విరసములు కారణే
పరిపూర్ణ సుఖంబుల దైన వాదల కారణే
వైరము వైరము కారణే
దరఖు ఘమఖు వ్యక్తిం రణే తద్విషయం మతే

టీ॥ సరసములు ప్రంచివారాపలు। విరసములు కారణే। వేదర పుష్టి
పంచును। ~~పుతిమ~~ అనాధ విరోధములు వచ్చేపందుకే। పరి
పూర్ణసుఖంబులు చివితిలే సుఖంబులను అనుభవిం
పదములు। అధికవాదలకై రణే। అతిసంపన్న కష్టములు

సుక్షవించేఘండమున్ | పైరుఙు వవిరు ఙువకారకే | మిత్రవిన్న
పొదవురెముదగదవు | విరగప డదమునెంరకే | ధరపుష్పుడు
పై---మిం రుండు పుష్పదము | చమ్మ్రెందకె | నే తన్నె వండు
కే | తత్వము | ఇదినిజము -

౨౪ ఏమని పుష్పలు చెప్పువ
పాపములనిరువైన యిప్పు పావండ్రు దేవుడుగ్
హేమంబు గూడ చెప్పుచు
పైరా విరాశుల పాలుసేయు పావిలోనుమతి

టీక ఏమని పుష్పలు చెప్పువు | ఏమని పుష్పలు చెప్పుదము | పా
పములన్నిరువైన యిప్పు | పాపములను నివారించిన యిప్పు
డే | ఎవ్వడుగ్ | ఎల్లవేళలయందున్ | పావండ్రు
అనిత వె రా మనచేయుటి మాధవు | హేమంబు
గూడచెప్పుచు | బంగారము కూర్చుదము | అన్నా
అద్దెము సంపాదించిన చెప్పుదము || పావిలోన్నో
మింయుండు | పైరావిరా శుల పాలుసేయు | రాశుల పా

ఉపేంద్రుడవునకే।

౭౫ ఉత్తమగుణములునీచున
కెత్తెఱఁగునగలుగనేర్చునెయ్యెడలందా
నెత్తిచ్చి కరఁగ బోసిన
నిత్తడి బంగారమగునె యిలలో సుమతీ

టీ ఉత్తమగుణములు। శ్రేష్ఠమైనగుణములు। నీచునకు। అ
ల్పునకు। ఎత్తెఱఁగున కలుగనేర్చు। యేవిధమున చేతఁగలు
గనేర్చును। అనఁగాఁ కలుగవనుట। యెయ్యెడలందా। నెయ్యడఁబైనస్థలా।
ములయందు। త్రాసులో నెత్తితేఁగాఁ బు। నెత్తిచ్చి। సమ
ముగాఁ తూఁచి। కరఁగ బోసినా। కరఁగనిప్పు(?)లో బోసినప్పటికి
ఇలలో భూమియందు। ఇత్తడిబంగారము కావేరనే
ఇత్తడిబంగారమవ్వనేరదనుట—

౭౬ ముప్పున(?)ంగిప్పైనా
ఒప్పుగ పరదేశమైన సందేహైనా

అచెంగుదవునకే।

ప॥ ప్రత్రము గనముల నేమిన

నైత్రరగున గలుగ నేర్పునే కృపదయల తో

నైత్రి స్త్రీ నెరగ సాంద్రిన

యంత్ర దెబంగాం కవి గునెంయలలో సంమతి

చ॥ ప్రత్ర మును గాను। శ్రీ కృష్ణ సునగావలు। నే మనసు ప్ర

ల్పునసు। విత్రరగంన గలుగ నేర్పు। యేవిధము చేతగలు

గు తుప్పని। ప్రసాం కలుగ వను। యేర్పు దప్పిన పాటం।

తంల వెం। శ్రీం సులో కష్టై తెరాం ఖ। యంత్రచ్చి। సమ

మగాం తేరాంచి। కరగ సాంద్రిన। కరనే వచ్చు ప్రేరతే

ఇలలో ప్రాం వింకుందు। ఇత్ర దెబంగాం కవెరానే

ఇత్ర దెబంగాం కవప్పుసాం ప్రసాంరాం దనుము--

చ॥ మప్పిన ప్రేం యిష్టైనాం

యెయుప్పుగవ రదికవృైన నంద్రాం కైనాం

తప్పు దిద్దుకొనవలెను

తప్పుదు తన ప్రారబ్ధ ఫలము తప్పించుకొనుమతి

ఒకవేళ తప్పు చేసినను తనవలె [illegible] ప్రార్థించెను

[illegible] తప్పుగ తగిన [illegible]

[illegible] నా [illegible]

[illegible] పురము చేసె [illegible]

[illegible] తప్పు దిద్దు [illegible]

[illegible] ఫలము [illegible]

[illegible] తన [illegible]

ఫలము తనను [illegible] తప్పు ఫలము

తప్పుదు తప్పిపోదు తద్దినము [illegible] - - -

౨) దమయించిన విషయము

దమయించిన తల్లిదండ్రుల [illegible]

దమయించిన సుఖదుఃఖము

దమయించిన ప్రారబ్ధము తప్పదు మతి

సుమతిశతకము సవ్యాఖ్యానము -

టీక తమకించిన తామసపడితే, విషమించును, విరోధ
ము (అ)తిశయించి కార్యము చెడిపోవును, తమకించిన
తామసపడితే, వల్లించైన, తన్నుకన్న తల్లి (అ)యినా, త
నచెడ మాటాడును, తన్నుచెడిపోయెటువట్టి విచారించును,
తమకించిన తామసపడితే, సుతుదండించును, కలవారల
ద్వేషా (శ్ర)యించును, తమకించిన తామసపడితే,
(ప్రా)ణహానితప్పదు, జీవహానితప్పిపోదు అనగా
చాప్రసంప్రవించునను - - - - - - -

వర మతిత్రైలోక్యనాయకుడువరు
నతి మాఘలకువ్రిముగలజానవిద్యుకుడా
పతిపైనియుంపనుండరు
మతి మంతులకిదియేనతి మార్గముసుమతి

టీక మతి, వేదాంబుజనవైశక (అ)దెబ్బయు, త్రైలోక్యనాయక (అ)నది
కానిదే, కుడులవరు, వ్యాజమైన మొబెంచుప్రభువు, సతిమా

సుమతి శతకము పదార్థము

పలుకుబడి నా రసికులైన కవులు పలుకు పొంగి మిగుల
మిక్కిలి విను విందు విను విందు
పతివేని యుంవ సుందరు పెనిమిటి వేసు వంటి స్త్రీయుం
పుష్పించు మతి మంతులకు బుద్ధిమంతులకు
న్నదియు నీతి మార్గము నడువవలసిన ప్రేమ ఇదేను-

౫౮ సాంతెల తోమా టలాడుట

మాలని ంగుగ సాలవాని తోమంగవలెన్

సాతెంచి ంచిన నరపతి

నేలంబడి పొర్లు గాని నగుచునె సుమతీ

టీక సాంతెలతో సాంతవాంఛ తోమానుష్య మాలలతో
మాలవాంఛతో మానుష్య మాలని వంగపదన
మువంశం ప్రగసాలవానతో సాలవానితో
సమాన్య మంగవితో మంగలవానితో మనుష్య ప్రతిబిం
బిన మంత్రాంగము చేసిన యా వంశం నరపతి రాజు

నేలంబడి పోవుగాక। వంట గలసిపోగాక। ప్రసాదబె
డిపోవుగాని। నిగడునే। క్షోభించిన ప్రసాదం
వృద్ధిని పొందదనుచు - - - - - -

౮౦ కైలాసమున్నపై దృష్టైనం

గోవులు లుబ్ధి ఖరీదుంచు మెచ్చు గామునెంటయున్నం

జీవులచే విల్లోబాట్ల

పాపములు మెదలుచుకొన్న ప్రతకరుసుమతీ

టీ కైలాసమున్నపై దృష్టైనన్। కైలాసమున్నగాని మునవునల ప్ర
ద్రిపతుల్తైనా। గోవులు। గోవాములు। పురిటిచుం
చుచ్చు। విద్దగన్నంయింటం మచ్చునా। తాముకొయున్న
దని పెట్టు మనివుండినా। జీవులచే విల్లోచున్న సెవిల్లో
చిమలు ప్రవేశించినా। పాపములు మెదలుచుకొన్న।
సర్పములంతంత మనుచుచ్చుకొన్నా ప్రతకరు బోవింపరు।
ఆనామన్న నవ్వులు ప్రతుకరననుచు - - - -

౮౧ పురిశనికై మఠం ప్రాంగము।
వరిశని ప్రాంగంబునేరు వసుమతి లోనం
గరిశని ప్రాంగము తెలందవలు
సిరిశని ప్రాంగంబు పత్తి సిద్ధి యసుమతీ
టీక పురిశని గ్రామములకు కైమఠం ప్రాంగము। సమస్త
వస్తువులను విక్రయించే కైమఠం భోవస మానుడు।
వరిశని। వరిప్పైరులకు। ప్రాంగంబునేరు। ఉదకమే భోవము।
వసుమతి లోనన్। భూమి యందు। గరిశని। పనగులు।
ప్రాంగము తెలందము। తెలందమే భోవము। సిరిశని। ప్రాంగ
మునకు। ప్రాంగంబు పత్తి। ప్రాకి భోవన మానము।
సిద్ధము। నిజము - - - - - - -

౮౨ వ్రతసేయుంప వసింపకు
మంతిసిందము పగ గానకు కరణముల కొనసింపం
గతిచేసుక్కస మించకు
నీతిసేయక సాలభాంఢ సేయకుము మతి

టీక ప్రాణి యింటి వసించువఁగా| వర్షములు కురిసేయింటిలో
నుండఁ బోగా| మునిసియు| సప్పితుగా నైనా| వరగము
లతోగా| వరగవలలతోగాబు| పగగానకు| పగబెట్టి
కొని నిరాకు ఇంప్పుని| ఇంటిలో| కరిచి కొన్ననువంచను|
హాత్రముని పుత్రులకు నోర్పనిలేంకుర్నను వెంచబెట్టె|
వెరిచి| దాంగిరించి వెరుపుచేసి| ఆగలా లవంసారి
రోయక్కు పొందును రోదును| నేన్నువలసి రోవద్ద- - -

౭౩

ఎప్పుడు తప్పులు బెప్పెడి
యొప్పురు షుని యొద్దనుండు నుదిరేడు సుఖా
యొప్పావలు పడగనేరల
తప్పులు వెసవేరి నళ్లు గడారాసు పంతే

టీక ఎప్పుడు| ఎల్లప్పుడు నన్నా| తప్పులు| బెప్పెడి| నేర ఘువెంచేటి|
అప్పురుషుని యొద్దనుండుట| ఆపావన పునిద్మగానం
దదివయు| అదికేడు నుఖా| అది వెరుపుసు వాం| అది

వేలాఁగంటే। ఆపాముపడగనీడల। ఆపాఁముయొ
క్కపడగలనీడయందుండు। కప్పలువెనచేరినట్లుగదా। శీ
ఘ్రముగాఁ కప్పలు వచ్చి చేరినయట్టివెనకదాఁ ఆపాఁ
పాఁములు కప్పలను మ్రింగినట్లుగాఁనే వాఁరిని బాధించు
ననితాత్పర్యము

౯౪ కొక్కోకమెల్ల జదివిన
జక్కనివాఁడైన రాజచంద్రుండైనన్
రొక్కము లివ్వకున్నన్
చిక్కదురా వారకాంత సిద్ధము సుమతీ

ఓ సుమతీ కొక్కోకమెల్ల జదివిన। కొక్కోకశాస్త్రమంతా జదివిన
పురుషుఁడైన్ని చక్కనివాఁడైన। చక్కదనముకలవాఁడైనప్పటికిన్ని
రాజచంద్రుండైనను। రాజశ్రేష్ఠుఁడైనప్పటికిన్ని। రొక్క
ములివ్వకున్న। నయముగడువరహాలు ఇవ్వనిది వార
కాంత। వేశ్య। చిక్కదురా। వశముగాదు॥

94 Though he has read all the Art of Love, though he be beautiful or a noble prince, no one can get hold of a courtezan unless he pay penny for penny.

సిద్ధమగు, నిశ్చయము,

౬౪ చుట్టములుగానివారలు
చుట్టములము నీకటంచు సొంపుదవిర్పన్
నెట్టుకొని యాశ్రయింతురు
గట్టిగ ద్రవ్యంబు గలుగు కాలము సుమతీ

టీక చుట్టములుగానివారలు, బంధువులు కానటువంటి వారున్ను, చుట్టములము నీకటంచు, నీకు బంధువులమని సొంపుదవిర్పన్, సొంపు ప్రకాశింపగా, గట్టిగ, నిశ్చయముగా, ద్రవ్యంబు గలుగు కాలము, పదార్థము కలిగిన కాలమందు, నెట్టుకొని, పొందుకొనివుండి, ఆశ్రయింతురు, అనుసరింతురు. — — — — — — — — —

౬౫ తనయూరి తపసిదనమును
తనపుత్రుని విద్యపెంపు తనసతి రూపున్
దనపెరటిచెట్టు మందున్

మనసున వర్గింప రెట్టు మను బులులుసుమతే

చర తన యొూ—ర। తను తె—ఫ్రు రమ్మున్న యువంటు (గ్రీ)వ

వుండది। తప సితన వయను। తెన త పస్సునా—్న। తన వ(త్రు)

ని విద్రపెం వు। తనకు వ—రయిన రియుక్తవి దా—్వ తెర యి

వలిన నా—్న। తెనే పై రఘు నిఘ్ను వుండుటనే। తన సందు దా

ద్రిలో నుండె వృ(క్షి)వయు రెయుక్త చ—పధ మవ—ంవును

నా—్న। విఘ్ను మనఃఖులు। వయువంటు వ—నవులు నా—్న।

వుణ వయున। వున స్సు నందు। వర్గింపరు।స్వా (త) వయుచెంరు

రు (అసా)—వా—వృ(గా)—విచా—రించరు - - - -

౮౨ సంగరుమున్న వా—లం(ద్రా)—వగు

సంగరుమున్న నవెంద్ర మైన వద్రింతరు రగా—

సంగ మెంత దోస కా—రియు

సంగవేంచు—పంగ వలంగయు (బు)లసుమతే

చర సంగరుమన్న వా—లు(ద్రా)—వయు। వివా—తలె తెని చెప్పు తె(వ)ఖలు

పాపాత్మునైనా తాగరు। చేయుచున్నను। క్రూరాపముచేసిన
ంతా[illegible]చిప్పితి। అమేధ్యమైనవస్తువులంతయును గా। (ప)ఖలు
అశుద్ధమయినా తిందురు గదా। నంటుమంతదోష
కారియు। వివాతముగా (ప) పరిరంజకము యంత-
దోషమునుచేసెదో। నానా (ఫ)ఖలుకు। పానవులకు।
స్త్రీలోపిరూపంగ వలయును। స్త్రీయు మునికేసపరవవ
అందును[illegible] - - - - - - - -

క. వినవలెనెవ్వరుచెప్పిన
వినినంతనె వేగపడక వివరించి మదిం
గనికల్ల నిజములెరిగిన
మనుజాధిపుడతడు నీతిమంతుడు సుమతీ

టీక. ఎవ్వరుచెప్పిన। ఇటువంటివారు చెప్పినప్పటికిన్నీ। విన
వలెను గాని వినవలెను। వినినంతనె। మాటాడి వేగపడ
క। త్వరపడక। వివరించి పరిశీలనము చేసి। మదింగని। మనస్సు

నందు విచారించి । వెల్లనిబవులవెరిశిన । అబద్ధములను న్నా
సత్యములనున్నా తెలుసుకొన్నటువంటు । వీనుబా
ధిపుడు । రాఘుంకువరో । ఆరాఖు । అతడు । నీతివం
తుడు । నీతిశాస్త్రములు తెలిసినవాడు —

౮౮ అక్షరకను రానిరుక్తము

మిశ్రీనవరమా నీవెల్ల మో వారమునదా
నైకిన వారనిశ్రము
గోష్టినవిడు వంగవలెంగలుగదాసుమతీ

టీక అక్షరకను రానిరుక్తము । శా వలసినప్పుడు తనకు వశ
ము కానిద్రవ్యమునున్నా । మిశ్రీన నమస్కరించివేడుకొం
టే । వరమా నివెల్ల శ్రీకే సంయుక్తసటువంటు
ద్రవ్యమునున్నా । మో వారమునరుద్ధముచేసి
దిక్కైనస్నేహమునందు । తా నైకిన । తా నైకితే । వారనిగు
రిమలు । నిశ్చవనిగురిమునున్నా । గోష్టిన । శీఘ్రముగా

విడువంగవలెంగలుగదరా। విడిచిపెట్టవలెనుగదా

౧౦౦ మానఘనుడాత్మద్రోహి

వారిసతిదగువానినా(శ)యించుమువెల్లీ

మానెదుఖలమలపైపల

నీవుగల్పైదాచినట్లు తెరుగుమెలుసుమతీ

టీక మానఘనుడు। అభిమానవంతుడైనకాపువా
డు। ఆత్మద్రోహి। తనయొక్క ద్రోహియనువిడిచి। వారిసతిం
దగువానిని। నీవద్దైనవానిని। ఆ(శ)యించుమువెల్లీ।
అనుసరించదమంతేగా। మానెదుఖలములపైపా
పల। మానెదు నీళ్లురుండు। నీవుగల్పైదాచినట్లు
లు। నీవుగలయొక్క శరీరము దాచుకొన్న(ప)కారమని
ఎరుగుము తెలుసుకొనుమా - - - - - - -

౧౦౧ రాపోమ్మనిపిలువనియా

భూపాలునికాలుచుపెల్లుబుకిటోమొకటో

దీపంబు లేని యింపం

చేపు దిశి శాస్త్రా దిన ఘ్లు సిద్ధము సుమతీ

టీక రాం ప్రుష్మ్ని పిలువ ని / శ ష్ముపా పుల్లు అని పిలువ నటు పంటం /

అఘూరం పాం లుని గాలు దు పెల్లు / అటు వంటు రాం బుటు నా

లిని రియుండదు పురంతాం / శబు౽తో పటు౽తో / స్తుత్రా

పటు త్రా / అనాం ఇపాం సాం ఖ్య్ పును శైవింబు పష్యాం /

పైరాం స్త్ర / పుసు నటు పొందిన పష్యాం / పుత్తిస్న సే పస్త్రా పుండుటు

నం శే / దీపంబు లేని యింపన్ / దీపము లేనటు వంటం యుటు

టుంటో / చేపు దిశి శాస్త్రా దిన ఘ్లు / శేతుల పో తపుడు కాదిన

ప్రసాం / శ పుటు / సిద్ధము / నిశ్చ / యము పటు - - - -

౧౦౨ పృగ పటు లుటు పృగవ లునదగవ

పగనదు గవ పద్రి బూం తిరము సతి పాం రిక

కుగవాం దదగిన యుల్ప్పీ క

పుగ పాం దాం పుగు పోం శే పు పాం లోసు పుటి

సుమతి శతకము సమాప్తి

టీక మృగములు ఖ్యాతి యందున్న మృగములు। మృగములన
డుగవు। ఎమ్మెనా ఇమ్మని మృగములను అడుగవు। పత్రిబా
త్రిపక్షులరెండుక్క సమయా వాము। తమసరివారికి। తమతో
న వారా నమ్మిన పక్షులను। తగన డుగవు। విడాంత పై ఆన
భ్యా అడుగవు। మగవారు దడగిన। యీ చనుదైన మగ
వారు అడిగితే। ఇంద్రియ్ల కమగవారు। ఇవ్వని పత్రెము
నందు మగవారు దాన। మగువగారు అడిగేని
మరియు లోక్షము యందు। అనా అడదాని తోన
మగమేరా ని మగవా డుకాదను

౧౦౩ సురుడైన విష్ణుడైనన్

సురపతి సుతుడైన చంద్రభానుడైనన్

సురతాని మెదిని యొప్పెరి

ధరణిగల ధరణీశుల తద్దు మాసుమతీ

టీక సురుడైన బ్రహ్మదేవుడైనను। విష్ణుదైనను। విష్ణుపుత్రుడైనా సురప
తి సుతుడైన ఇంద్రుని కుమారుడైనా జయంతుడైన

సం॥ వాటితె కాని కాలు సహా స్వేచ్ఛ

సా॥ చంద్రు ఘనిస్థానే (చంద్ర శేఖర దేవ శిల్పిని

సా॥ సురశా నివేయు (ద్రి) నియుక్త॥ ము (ద్ర) తగిన విషయం

ఘ॥ (పెండి బంగారు రవలు ను సురసా ని చెంతల్లో అయి

సా॥ యుండెను॥ తరుగులు చే రంగనేరు స్త్రీలు పు

రుషులకు దగ్గర కు రా నిండ్రు॥ తత్వము॥ నిజము॥

౧౦౪ తవతా గుగంభీరమైన

గంధల రెపతి వివరించిన శిలలు చూచుమేరా

రేయు వేరా బ్లాపద విన్నవిన

రావి పెద్ద ఇనిగా లుచు తెల్ల (పేరా నిరసుమతే

ఘనకు శిలలంగుపతి॥ ఘ మండలవాణికు (వ) షు వైనరా

జు॥ వివరించిన॥ కష్టసుఖములను సున్న తప్పు ప్పులను॥

తెలుసుకొని వా ద్వైతే॥ తవతా గుగంభీరమైన॥ పులు

వని గంధిత గెవా (తే) ము చేవనము కవిగిన ॥ రా

లుచుచు మేర ॥ కలుపు శిలల వదము మంచిది ఫేను॥

రేయు వరా బ్లాపద విని విన॥ ఆరా వరా బ్లా సంప

సుమతీశతకము సవ్యాఖ్య

దనిచ్చినప్పుడువిన్న। అవివేకిని గాలుచెవెల్లు। వివేకములే

నిదురనుక్కెలపదమంతా। వ్వా నిర। నెరుపుసుమా

౧౦౪ బంగారు కుదువబెట్టకు

సంగరమున బారిపోకు సరసుడవైతే

నంగడి వెచ్చములాడకు

వెంగలితో జెలిమివలదు వినరా సుమతీ

టీక। బంగారు కుదువబెట్టకు। బంగారమును తాకట్టు

పెట్టవద్దు। అనగా। అక్కరవచ్చినప్పుడు వి(క)

రయించి వెచ్చములు। సంగరమున బారిపోకు। యు

ద్ధమునందు వెన్నిచ్చి పరువెత్తకు। సరసుడవైతే। నేర్పరివి

గానైతివా। అంగడి వెచ్చములాడకు। కోమటి దుం

ఖం అంగడిలో వెచ్చములు పట్టువాడుకోవాకు। అ

నగా రావలసినది రాకుండాచేసుకొన్నను। వెంగ

లితో। వెర్రివానితో। చెలిమివలదు। స్నేహ

ముచెయ్యవద్దు। వినరా। నామాటవినుమా।

సుమతీశతక[illegible]

౧౦౬ ఎప్పుడు సంపద గలిగిన
నప్పుడె బంధువులు వత్తు రది యెట్లన్నన్
దెప్పలుగ జెరువు నిండిన
కప్పలు పదివేలు జేరు గదరా సుమతీ

తా॥ ఎప్పుడు సంపదగలిగిన ప్రసమయమునందు ద్ర
వ్యము కలుగునో। అప్పుడె। ఆ సమయమునందె
బంధువులు వత్తురు। వారందరు వచ్చి ప్రవేశింతురు।
అది యెట్లన్నన్। అది యెట్లనగా తెప్పలుగ। సమృ
ద్ధిగాను। చెరువు నిండిన। చెరువు సంపూర్ణముగా
నిండితే। కప్పలు పదివేలున్ను జేరును గదరా అనేక వేల
నకప్పలు చెరువులోకి వచ్చిచేరును గదా॥

౧౦౭ వరదైన చేను దున్నకు
కరువైన బంధుజనుల కడకేగకుమీ
పరులకు మర్మము చెప్పకు

సంమతి శతక రాయ సవాస్సే
పిరికికి దళవాయితనము వెప్పకు సుమతీ

టీక సరుద్రైనచేను దున్నక, వరి పాలేచేసి నుల్లె వసాయము

చేయక, శత్రువైననే, త్రాసము వచ్చినప్పుడుకిన్ని, బంధు

జనులకడ కేగకుమీ, ముర్ఖులవద్ద కిపోకుము,

పరులకు, అన్యులకు, అనిన్ని, పగవారికిన్ని, అనిన్ని చెప్ప

వచ్చును, మర్మము చెప్పకుము, రహస్యమును చె

ప్పవద్దు, పిరికికి, భయము పడేవానికి, దళవాయితన

ము చెప్పకు, సేనాధిపత్యము ఇవ్వవద్దు

౧౦౫ పులిపాలు దెచ్చి పెట్టిన
నలరింపగ గుండె గోసి యరచే నిడినం
దలనిలు పూదెనముబోసిన
వెలయాలికి గూర్మి లేదు వినరా సుమతీ

టీక పులిపాలు దెచ్చి పెట్టిన, పెద్దపులి పాలు తీసుకొని వ

చ్చి ఇచ్చిన ప్పటికిన్ని, అలరింపగ, సంతోషపెట్టేటం

సంపత్తికర సుఖసర్వైశ్వర్య

దుంపగానకు। గుండగోసి। తనయుక్త గుండ్రాంశు

కొరాసి। శ్రీరఘునందన। శ్రీరఘుకులోత్పన్న నష్టరక్షక।

తులసీ లప్పదనము బోసిన। తలరాలు తప్ప పద్మాక్షము

కప్పి పోసిన పుష్పము కన్న। పెలరాయి కి। బోగము

దానికి। కార్యపేదు। పేయనిరుండు ప్రపుష్పము।

విశారాసుమతే। బుద్ధి వంతు రా విను వేమ

౧౦౮ వందలవతిరుగా పానికి

పెంద్లైన ప్రదానికే తెలుగు వెల్లం

గాంధంత చేద్ర దంతికి

తాండ పులికేతున్న వంగ డెవాచురసుమతీ

ఎరి వందలప తిరుగు పానికి। వందలా ధైర్య రుద్రైన

రాంఖుకు। పెంద్లైన ప్రదానికే శ్రీ దిక్కుద్రైన భద్రానికే

క। పెలగువెల్లన్। ప్రవర్తించరవంతా। అనారా

ష్ట్ర పులను పాలించ దవంతా। కెంధంతప్ప దంతికి

సుమతిశతకము సవ్యాఖ్య

పర్వతసమానమైనపనులకు। తెలుంగదములెకలుగునట్టి

తలుండదములుతెనట్లువలెనే। అనా తెలుంద మలకెపోతేయు

సుగుంధాలా గన్న(ప్ర)దకదు ఆయువలెనే (ప్ర)ధానికి

కపా తెరాజులకుతంత్రా ఘరకేమున్న నిలవదసుమ

౧౧౦ మం(త్రి)గలవానిరాజ్యము

తం(త్ర)ంబులవిదకశాస్త్రంబునిలుచున్

మం(త్రి)విహీనునిరాజ్యము

జం(త్ర)పుకీలూడినట్లు జరుగదు సుమతీ

టీక మం(త్రి)గలవానిరాజ్యము। (ప్ర)ధానికలిగినరా

జుయొక్కదేశము। తం(త్ర)ంబులవిదకశ(శా)స్త్రపులుచేకపుతం

(త్ర)ములవల్లనెదెప్పాక। శాస్త్రంబునిలుచున్। స్థిరపై

పొందును। మం(త్రి)విహీనునిరాజ్యము। (ప్ర)ధానిలేని

రాజుయొక్కదేశము। జం(త్ర)ము। జం(త్ర)పుబొమ్మ।

కీలూడినట్లు। కీలుతెలవిగితె తూపిన(ప)పూరము

సుమతి శతకము వ్యాఖ్య
వసురా । చెడిపోవును సుమా

౧౧౩ పరసతి కూటమి గోరకు

పరధనములకా సపడకు పరునెంచకుమీ

సరిపోని గోష్ఠి సేయకు

సిరిచెడి చుట్టంబు కడకు చేరకు సుమతీ

ఓసుమతీ పరసతి (పరస్త్రీ) యొక్క కూటమి గోరకు । పొందుకో
రవద్దు । పరధనములకు । పరులయొక్క పదార్థములకు ।
ఆసపడకు । ఆశపడవద్దు । పరునెంచకుమీ (అన్యు
లైనవారిని నిందించకుము । సరిపోనిగోష్ఠి సేయకు । తగా
దని ఆలోచన సేయవద్దు । సిరిచెడి (ధనముపోయిన) వటు
అగపోయిన చుట్టంబు కడకు చేరకు ।
బంధువుల దగ్గరకు పోవొద్దు . . . . . — —

౧౧౪ ఇల్లిల్లు తిరుగు సంసారము
పిల్లలవారు ఉండుము వినుము తెలిసెదా

సుమతీ శతక సమూహ వ్యాఖ్య
తల్లిసుమీ పంచాక్షరి

తల్లిసుమీ సతులవలపు గనుగొన సుమతీ

తా: తల్లిసుమీ సంసారము। సంసారమునకే ప్రేమ
మేసుమీ। తల్లిసుమీ నిరుపయోగంబు। ప్రియుర
లనా విశ్వసమా। విను। వినుము। ముక్తికి ప్రే
మమే నగు। పంచాక్షరి। శివపంచాక్షరి। తా తానను
తల్లిసుమీ। తల్లి వెంబడించుమా। తనుగొన। విచా
రించుమా దాసా సతులవలపు। స్త్రీలందరియు ప్రేమా
ప్రేమము। తల్లిసుమీ రా బద్ధ ముసుమా

౧౧౩ కవితా నిదాన ప్రాంతము

నవరస భావంబులెల్ల నారులపొందున్
చవిగ మెలసెడి దగవిసిన
వివిధాంశయుతంబు ప్రేమ సుమతీ

తా: కవిగా నిదాని ప్రాంతము। కవిత్వ ఉనేరని వాని దియు

సుమతిశతక తెలుగువ్యాఖ్య

ప్రౌంచదమునా | నవరసప్రాపంబుతేని | శృంగారాది
రసములలోయుక్తప్రావవసంతతేలింపునట్టువంటి | నాలుల
పొందున | స్త్రీలతోయుక్తసంభోగమునా | బవరమున |
ంటుద్ధమునందు | ధుందగ విసిన | పిరికివాడు తారసిం
చితే | వివిధాంయుద్ధకాలంబు | సమస్తమైన ఆయు
ధములలంగుంటు చేసినసాధనమున్ను | వృద్ధరా | వృద్ధ
మురా

గర అలఘుండల్లులపేరిన
వెలకదసంబును పకేవంచొంద్రమునవిలం
బులవిదుకులతోంగష్టున
కలుగంబంబడ్డైనదేలుగదరా సుమతీ

టీ- అలవుండు | గొప్పవాడు | అల్లులపేరిన | నేవుల
నుచేరితే | ఆనాంకెంద్రివాంశ్లను ఆశ్రయించితే |
వెలుకదసంబుగు వకు | లాఘవమును పొందదా
నను | పవిచొంద్రము | పవింవింత | అనానాంవించకా

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
౧౧౬ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

115 She alone deserves the name of wife who contributes both to our present & eternal happiness — If she be not such a mate she is verily a herald of death.

సుమతిశతకములోనిపద్యము

౧౧౯ ఇమ్ముగఁజదువనినోరున్
నమ్మాయనిపిలిచియన్నమడుగనినోరుం
దమ్ములబిలువనినోరుం
గుమ్మరిమనుద్రవ్వినట్టిగుంటరసుమతీ

టీ ఇమ్ముగ|ఒప్పుగానూ|చదువనినోరును|విద్య
లనుచదువనేరనివానినోరున్నూ|అమ్మా
యనిపిలిచి|తల్లినిఅమ్మాయనిపిలిచి|అన్నమడుగనినో
రున్|అన్నముపెట్టుమనిఅడుగనివానినోరున్నూ|
తమ్ములబిలువనినోరున్|తమ్ములనుపిలిచివెంటబెట్టుకొ
నిపోవనివానినోరున్నూ|కుమ్మరిమనుద్రవ్వి
నట్టి|కుమ్మరవాండుమన్నుద్రవ్వినగుంటలవంటి|గుం
టలు|గుంటలవంటివి

౧౨౦ ఒల్లనిసతినొల్లనిపతి
నొల్లనిచెలికానివిడువనొల్లనివాండె

The mouth that will not read: the mouth that will not cry Mother give me food. The mouth that will not invite a brother is a pit viler than that in which a potter treads clay.

సుమతీశతకము సమాప్తి

గొల్లడుగాక ధరిత్రిలో

గొల్లనికిం గలవె నెత్తికొమ్ములు సుమతీ

టీక॥ ఒల్లనిసతిని। తన్నుప్రేమించనివానిని। ఒల్లనిప

తిని। తనకు ఇచ్చకాలు పలుకని సంతోషింపనివానిని। ఒల్లని

చెలికాని। తనస్నేహమునపేక్షించని

స్నేహితుని। విడువ। విడిచిపెట్టుటకు। ఒల్లనివా

డే। సమ్మతించనివాడే। గొల్లడుగాక। గొల్ల

వాడుగాని। అనగా మిక్కిలిమూర్ఖుడైనవా

డు గాని। ఇద్దరలో। భూమియందు। గొ

ల్లనికిని। గొల్లవానికి। నెత్తికొమ్ములు। నెత్తిపైకొమ్ములు।

కలవె। కలవా। అనగా గొల్లవాడని వేరే కొమ్ములుండవ

ను - - - - - -

౧౧౭

ఎక్కడి సతి వలపెరుగక

చక్కని పతి తిరుగు గాన్కలు గానంబు గనిన

నక్కలు విడువక నుతికిన

తెక్కలి గూర్చిన పాలు తేప తెల్లము సుమతీ

సుమతి శతకము సవ్యాఖ్య

౮౪ వద్దిదు | సరసప్రియులైనవియు పృథివాండు | సతి వలపె ఘనక్త |
స్వాన్తసంతయుక్తప్రేరాపాం వుసు రంపుయగకు | బాద్ధనబది |
వుంధబుద్ధిగలవాం ద్రి | తిరుసు గాంకె | నెమం ంబుగాబి |
బాగుందు గుణె | దమతన్త్రి ప్రవేసాం | అనాంయు
దయంప్రా వమునుతెలుసుమాం వేరను వ | అదియులాం
గంధె | దాంనక్షవముని దుపును దిరిన తెల్పు | గుండలోదాం
సు అర్థవలు గాంనుసాన్తానిలువృగాంనుస్త తిరిగేన
ంక్షితెల్పు | దాంలతేప్పు | దాంలంపెంక్రియుబిని | యదుగుణె
తెలియకెలుగునాం | తెలుసుకెంవేదుగదాం అని
దృష్టాంతము-

౧౧౮ కనకపుసింహాసనమున
శునకము గూర్చుండబెట్టి శుభలగ్నమునం
దొనరగ బట్టము గట్టిన
వెనకటి గుణమేల మాను వినరా సుమతీ
౮౫ కనకపు సింహాసనమున | బంగారపు ద్రెలంచు-

సువాణి గత శ్లోకప వా—స్త్వ

శుసకవుగా—ర్యాంగుపెట్టు(తుక్కెనా—ర్యాంగిదవ
ట్టు(శుభలక్ష్మీయునందు|శుభవువా—ం—ర్యవునందు|
అనుభవులుప్పగుగట్టిన|ంరుక్ష్మివు—పప్పువుగట్టి
తే|వెనకటం జుగావేలలవా—నా|ళగదిదు శ్లాగవుల
నవందుకు—తింటుమెను న|అన్న—తేనవైబుగు
గామునువా—నదసువ||౧యుబడినా—స్పదేశవు|
తేలా—గంతే|అయా—గున్దైనవా—నఇ(పి)భుత్తేవు
వచ్చినప్పుటిన్నైనా—వాతుయె—గున్నిదునా—నేరతని
తా—శ్లుర్స్పవా—ర.

౧౦ నిప్పుకుసురా—త్మైనని
రాప్పిడుపతియైనపృథివిరా—గంబ్రైనని
వుప్పుగనదరి(దూ)త్రైనం
దప్పునిలిబపా—ంళదుఃఖదంబులునుమతి
౪౦ నిప్పుకుసురా—త్మైనని|నిప్పుకుకుంటునా—ప్రైనా రాప్పిడు

సంపాతిగత సమాస ప్రకృతి

పతిత్యైన। ప్రకృతులు ప్రారంభము తమా సంబంధి పనిమిటి

(సం)యుగా ప్రకృతిరూపాగ సంస్కృతి। పాదములుకరరూ

మలు ప్రకృతిన। మలు ప్రకృతిదశి (దు) ద్విత్వం। మలుసంధి సమాస

స్వీకప్రకృతి పే ద ద్వైనా। తప్పకను। కాలుపోలే।ఇవి

కరసంకేపములు।ఇవ యవదుఃఖ దంబులు।మిత్రైదుఃఖ

ప్రత్యేవిసుమా ॥

౨౧౧ కరణములు (గ్రా)మా ధరణములు

కరణములు దన్నెలు బతె కండ్రా ధరణ

స్పృశరణముత ముదివినలింజిన

వంశిమశ్రీ ప్రలకు పాలు లమరణములు సుమతి

౨౧౨ కరణములు (గ్రా)మా ధరణములు। కరి జీకములు దైవ కరణములు।

సంరక్షణ పాఠములు। కరణములు తన్నెలుపతె। కరణమే

(గ్రా)మా ధిపతియైన దొరకు। కండ్రా ధరణ స్పృశరణ

ము। అర్థములు చెప్పిన పతనము యొక్క (పు)రాణములు కంటు వారు।

సుమతీ శతక వ్యాఖ్య

అతడు వికసించిన అరవిందముల వికాసించితే | మరిమరి

మరిమరిశ్రీ | తాపులకు (ప్రే)మతో ఉలికి సంసారు

లకు | మిగుల మరగాము | ముక్తి నిచ్చు వాగ్విసుమా

౧౨ వాదని యని వ్రాసితే వాదన

వాదించవలె ఖండ వెత్తి వాదించిన

వేదాంత వేదములు దెలిపెడు |

వేదాంత రహస్యమెల్ల వేడుకరసుమతీ

టీక వాదని | (సుమా)వదములు అప్పా వాదని | వ్రాసితే

దన | వచనము వాదించినవాని | వాదించవలె | తర్కవా

దము చేయవలె | వాద | ఖండించెదరు | వెత్తి వాదించిన

వాద వాదనలు వెంటనే | వేదాంతవేదములు దెలిపెడు | (శ్రీ)వేశ్య

కులకు | వేదములను వ్రాసిన అవేదములను తెలుపుటకు

సందే | వేదాంత రహస్యమెల్ల | వేదాంత శాస్త్రముల

యందున్న పరమార్థములు అంతా | వేడుకర (వెదకి) చూడదగు

సుమతిశతకవాక్యవ్యాఖ్య

౧౨౩ కొంచెపు నరుసంగాతం

నంచితముగ గీడువచ్చునది యెట్లన్నన్

కించిత్తు నల్లి కరచిన

మంచమునకు పెట్లు వచ్చు మహిలో సుమతీ

టీక కొంచెపు నరుసంగాతంబు। అల్పుడైన మనుష్యుని యొక్క
స్నేహవాసము। అంచితముగ గీడువచ్చును। ఒప్పిద
మైనట్టి వచ్చుగా చెరుపు తెచ్చును। అది యెట్లన్నన్। అది
యేలాగంటే। కించిత్తు నల్లి కరచిన। కొంచెమంత నల్లి మను
ష్యులను కుట్టితే। మహిలో। భూమియందు। మంచము
నకు పెట్లు వచ్చు। మంచమునకు దెబ్బలు సంభవించును అని
భావార్థము

౧౨౪ గుప్తముగ చేయు మహామంత్రము

వానికి ఖ్యాతి నాయములన్నన్నయెలుకలువా
సప్తవ్యసనములవిధు
మాపులలో చెంపు నాలుగునంతెంపనగు మతీ

సలవతితతకలుపవాప్తి

చతే వలం(త)వు।బవవుతే సుకానే వం(త)వులను గానివా

రాస్త్రెలా౦వన వులుస్సాని।గలవ్రవులుశే౦రలుము(వి)నవ

ములుగా౦నిర్వికరవా౦ప్త్రివులుగా౦సుం తనివ్యాపన్నిప్యా

పా౦లరలువులలస్నైన।ప్రాప్తిం౦చినఖువ౦ఖుసా౦వ్యశ్రేదదా౦

న దం౦దేసిలా౦పా౦రలువులలచే తన్నైనా౦।ద్వైరులగలుమా౦।

నదృష్టులను బ౦రియు౦చలుమా౦।సప్తప్రసనంబులవిశావు।

పరస్త్రీసం౦శ్రైలా౦గవులునా౦।ఖులా౦దహా౦దదవు

నున్నా।కల్ప్యతా౦వదవులునున్నా।వేవసుఫ్రా౦వదేవున్న

(వి)ష్టిదవులుల(శ్రీ)వలవదవున్న।తగనిదం౦దనవున్న

(అ)వింతవెన్నెనత్తా౦గవున్న।రాలువిసవ౦ప్రసనవులులు

గనకవేఘం౦ని।వదిలిపిష్టువు।(అ)ఫ్రులర(భ్రం)ప్రవు।విపా

తలప్రా౦ షిం౦ప్రవేలు।నా౦ లునం తయులు(బ్రం)తేచా౦లును-

౧౭ ఘునవెలరగనప్లువెలా౦దలు

వనరిలవులువెన్వుసులుతు దు పెరువనిరిలును బుం

సు వర్తిగత కీర్తనల పుస్తి

ధను కాం వనాం నస్వా ర్ణంకు

మనసుఖున నిదివం దుర్తనివా తనా వొందు సుమతి

చ ఘనమగుగ నప్లు కేంతలు। గాప్పు విచాంరిం చని కేం

తలునాశ్రీ। శ్రీనాం శ్రీ తృవాంమలను గాపృాం

కాం దానిదనుపు। విన ంకు మునిసప్లు సుతుడు। గ్రంకు

శ్రీ కృ లుతే నమైందు తేసుమాంశ్రీ। వె రువనిం యును ఖుం తు।

శ్రంకు పతనితవప్పు తునుంశ్రీ। శ్రీనుకాం విగాం నిభా

శ్రంగు। తేనవాం వకు శ్రీనుగాం లవుయాం నయుం ంచని

ఫై ందంవనుస్న। మను ఖునక। మాంనవృనతు। ఇదివం

దుతే నివురనవుల। శ్రీ యువంయు విసమగాం దదపేవుం

దుతే కనే సంభవించవాంప్ర।

౧౭ తనవాం రుతే నిచాంయం

బునవిం చుకతే నిచాం విబునదవుతుదదాం

నేను వాంన వొుస్నేచాంఘుల

మనసుఖున కనను నిలుపవలదు మతమతిసుమతి

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

127 To make love to a wife who does not herself accept him, with embraces is as abominable to the affectionate husband who approaches her as it would be to embrace a corpse half eaten by ~~foxes~~ jackalls.

సుమతీశతక నీతులు [illegible]

వేసే పందుకు | వేసినది | మనస్సువుంచి | దాం [illegible]

నేపనిమిషం | దగ్గర [illegible] నిప్పు [illegible] | నర్తలు

[illegible] | నర్తలు [illegible] మం

[illegible] (పి) [illegible] | [illegible]

ఉంది (అ) వును |

పరమిన [illegible]

పరమరుగని [illegible] తురుగులు [illegible]

దరిత్రీప [illegible]

[illegible] విడువ వలెంగదా సుమతీ

[illegible] | [illegible] | [illegible] | [illegible]

[illegible] | [illegible] | [illegible]

[illegible] | [illegible]

[illegible] | తురుగులు [illegible] (సీ)

[illegible] (ప్ర) [illegible]

As for a horse that will not go when he is driven; or the service of a prince that sees not a mans qualifications; or love devoid of fondness for women These ought to be given up at once.

సంపతిగతి వచనసప్తమి

యం పిం—పాం వలనన్నా। గతిగ రసాం। నేర్పుగాం। విధు

వవలంరయుగదరాం విడిచిపెట్టవలెనుగదరాం

౧౭ స్త్రీపుపు త్వం వాం పలపుత్వం

గవయుండగు మిత్రపాత్వం గడుసతిహాత్వం

విపరీతభార్యాహాత్వం

నైవమిదివిడువంగవలెంరయు నేర్పరేసుమతి

ఆరోగ్యపృపాత్వ। దెబఠికెయుక్కస్నేహంమనునన్నా। పాంవు

పాత్వన్నే। పాంవులఠికెయుక్కస్నేహంమనునన్నా। కపటుం

డగు। కపటవయుగ విడినయు వంటు। మిత్రపృత్వ। మిత్రా

నింఠికెయుక్కస్నేహంమనునన్నా। గడుసతిహాత్వన్నే। గుండె

తనవయుగ విడిన వానిఠికెయుక్కస్నేహంమనునన్నా। విపరీ

తభార్యాహాత్వన్నే। పతివ్రతాం ధర్మములకు విపరీతము

గాం ప్రవర్తించుభార్యయొక్కస్నేహంమనునన్నానేర్పరి। సుపురు

షుడుకలవాడు। నైవమిది। ప్రథమాంశంతుపు మాంపి

Familiarity with a king is like intimacy with a snake - Easiness with a hypocritical friend; or familiarities with a hard hearted man; or liberties taken with an estranged wife: take the first opportunity to cease from these.

సుమతి శతకము సవ్యాఖ్యానము -

(శ్రీ) స్త్రీనిరమలు తప్పించి విడువంగవలెను| విడిచిపెట్టవ

లెనా—లి

౩౦ పతికడకు తన్ను గూర్చిన

సతికడకును వేల్పుకడకును సద్గురు కడకున్

సుతుకడకు రిత్తచేతుల

మతిమంతులు చనరు నీతిమార్గము సుమతీ

టీక పతికడకు| రాజుల సన్నిధికైన్ని| తన్ను గూర్చిన సతికడకున్

తనకు ప్రియురాలైన భార్య దగ్గరకు నైన్ని| వేల్పుకడ

కు| దేవుని సన్నిధికైన్ని| సద్గురు కడకున్| ఉపదేశగురువు ద

గ్గర కైనన్ని| సుతుకడకు| కుమారుని దగ్గరకు నైన్ని|

మతిమంతులు| బుద్ధిమంతులు రిత్తచేతుల చనరు| వట్టి

చేతులతో పోరు| అగా—పలముల అంపెట్టుద

గిన వస్తువులు తానుతీసుకొని పోవలెన

నుమతీ — — — — — — — —

To the presence of their king: or to the wife connected with them; or to a god: or to a holy teacher: or to a son, never will men of sense approach empty-handed. such is the sensible plan.

సాపతిశతకముసవా(ం)ర్భై

౧౩౧ పరవా(ం)తముతేని సంపద
ధరణి వ్రేడు గూ(ం)ర్చ్యేని దక్షిక పై(ం)వ్రే
మురిపెంబు బుంటెగలు
మరిగుడువరగూ(ం)ర్చ్యతేనె మూ(ం)ర్గముసుమతి

టీక పరవా(ం)తముతేని సంపద। తె(ం)కులకు అనుభవ(ం)నికిరా(ం)
నటువంటి ధా(ం)స్యము। ధర। భూ(ం)మియందు। వ్రేడుకూ(ం)
ర్చ్యేని। అయినదుకూ(ం)డబెట్టినా(ం)। దక్షిక పై(ం)వ్రే। వా(ం)నికి
స్రై అబ్బికేనే పోవును। యేల(ం)గంటే। మురిపెంబున। సంతో(ం)
షముచేతను। బుంటెగలు। తేనెటీగలు। మరికు డువక। మరిస్రై
వరు అనుభవించక। కూ(ం)ర్చ్యతేనె మా(ం)ర్గము। కూ(ం)డ
పెట్టినతే నెవలెనే అనిర్ధా(ం)తము - - - - - -

౧౩౨ ఖై పెట్టినదినములు మీ(ం)పల
నష్టదేవులనన్నిగలుగున(ం)గ(ం)ర్గంబులే
పెట్టనిదినములన్ననను(?)
కనకపుస్నేమి(?)లేదు కరూ(ం)సుమతి

131 Wealth that does no good to ~~your~~ his neighbour; hoard it whoever may will not avail him: it is like honey industriously stored up by bees

132 While your happier days last, all things shall be yours even though you be in the heart of the forest But in an unappointed time if you were even to scale Olympus (Lit the Golden Mount) you would get no advantage

సుమతి శతకము పద్యము

టీక. ఎవ్వని దినములలో పూర్వజన్మాంతరమందు దా-
నము చేసిన పుణ్యఫలము అనుభవించే దినములందు
ఆ(న పర్వతములనున్న [illegible] కరవులందున్నప్పుడు [illegible]
నానార్థంబులు(సమస్తమైన పదార్థములున్నా(
కల్లు(కలుగును(పూర్వ దినములు(జన్మాంతరమందు దా-
నము చేయని పాపఫలము అనుభవించే దినములందు
ఆ(కొన [illegible] నును(బంగారు [illegible]
[illegible] గదా(, అంత [illegible] (తా) [illegible]
గదా

౧౩౩ ఫలమేమియు లేని పనులం
కలుగనిసతిరతియు రాజు గానని కొలువుం
పిలువని పేరంటంబున్
వలవని చెలిమియును సేయవలదుర సుమతీ

టీక ఫలమేమియు లేని పనులను(అంతయు(తా) [illegible] ఫలము
తెలుపడని [illegible] కలుగని సతిరతియు(

131 Wealth that does no good to his neighbours & hoard it whoever may will not avail him: it is like honey industriously stored up by bees

~~133 In works that can produce no good.~~

133 Fruitless undertakings, the embraces of a ~~wife that~~ woman that loves you not, an office unregarded by the sovereign, a party to which you were not invited, and friendship without ~~love~~ affection, are all equally empty.

సుమతి శతక [illegible]

[illegible] (శ్రీ) [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

౧౩౪ పేదరికము వంటి దుఃఖము

పేదింటి [illegible]

పేద బాధ గన్నవారలు

[illegible]

౬౦౩ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] - - -

God knows there is no [sin] evil in this world so great as poverty. Those who set their eyes on a poor man slight him and revile him as if he were a dead body

సుమతీశతకము సవ్యాఖ్య

౧౩౫ పుత్రోత్సాహము తండ్రికి

పుత్రుడు జనియించినపుడు పుట్టదు జనులా

పుత్రుని కనుగొని పొగడగ

పుత్రోత్సాహంబు నాడు పుట్టుర సుమతీ

టీక పుత్రుడు జనియించినపుడు కలవారలు కలిగినప్పుడు

తండ్రికి కన్నతండ్రికి పుత్రోత్సాహము కలవారలకు

కలిగినా దన్న సంతోషము పుట్టదు తెలియదు యితే

నే మంచి ప్రజలు ఆ బాలుకు ఆ పుత్రుని జనులు గని ఆ నాడు

జనులు అవి పొగడ బుద్ధిమంతుడని సెల్లి తము చేసె

పుత్రోత్సాహంబు పుత్రుడు కలిగినసంతోషము

నాడు పుట్టును ఆదినమునందు పుట్టును - — —

౧౩౬ రాతి కేటి ముదింపులు సంగన

రాతి వల్లనే ముదింపులు నల్ల రత్నము మిగులన్

రాతి వలనే ముదింపుల పురుషుడు

రాతి విరచి తగ బలము ముదింపులు కలిగిన సుమతీ

సుమతి శతకము [illegible]

టీక [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] - - - - - - -

32 రానిది కోరిన రాదది
రానున్నది కోరకున్న రాకుండదుగా
తానెంత తమకపడినం
గానున్నది కాకపోదు గదరా సుమతీ

టీక రానిది కోరినను రాదది [illegible]

[illegible] రానున్నది

సు కుతి శత కేళుస వాన్నిక్షి

తెంారకేన్న (రావలసినది తెంా రకప్పుడుంశిన్న (రాకుం

ఢ దూా (రాకేవో దుగదాం అనూా తెలాక కేప్పుా

యినాం వచ్చి నేను పు(తానెంత త పు కేపడిన్నే (వింత

వాంనెుతవాం తవాం పతినాంరవానున్నది (రావలసిన

పని (కాం కేప్పుాదుగ దరాం (రాంకేు రడాం వుాంనదుగ

దరా (అనూాం తాం వలసి నది అవునను ... - - -

౧౩౮ పెుగసాం లవద్దెనుండకు

పగవాం ల బయిుంచెదాంక వదరకువుదిలో

నగసాం లవాంనిన వ్వకు

పగవాం ల నిచెలాం ప నిలువ వల దుర సువు తే

వద్దె

౧౩౯ పెుగసాం లనుండకు (తులవాంకెలిదన్గిరనిలు వచెలాంకు (

పగవాం లఖయిుంచుదాంక (శత్రు వులను గెలిచే పర్యంత

వెుునూాన్ని (పదరకు (అవాంకాంర పడిగర్వింపచేలాంకు (

మదిలోాంను (మనస్సునందు (అగసాం లవాంనిన వ్వకు (

కంసాం లవాంనిన వ్వవద్దు (పగవాం లని చెలాంవు (పరు వే

సుమతీశతకములు సవ్యాఖ్య

తక్కని బోరాపను। నిలువవలదురు। వ్యంజవత్స— - - -

౧౩౮ రాగలభ్రాంతి మెలువచ్చిన

దాగుడు మత దానవితి దాచిన ధనమున్

వేగాలంబున చెప్పను।

మాగిన పండు దాపడిన మాత్రిని సుమతీ

టీక రాగలభ్రాంతి మెలువచ్చిన। వచ్చి పండుకు తనకతె విమువస్త్ర

తాగుడు వక। తాను అనుభవింపక। దానవితి। దా

నవమున్ సంగుక। దాచిన ధనమున్ । దాచి పెట్టుకొనిన ద్రవ్య

మును। వేగాలంబున చెప్పను। పో వలసిన సమయ

మందు పోనే పోవున్నది వేలాగం టే। మాగిన పండు దా

పడిన మాత్రిని। మిగులపండి పెత్తనైన పండు దాపత్తు

పు గాం చే అనిర్దేశ్యాంతము - - - - - - -

౧౪౦ దాసి యొక్క సరసమాడకు

వేశ్యసించిన వారములు అన కెల దరుశిప్ప

సువేంకటేశ్వరస్వామి
వేసరివేశ్వరనుంచక

రాసింగలగ్నే వారాదనిజవుంగదరాసుమతీ

చేశ దాసెంగిందర|రెసాననాత్రసెవూలు|సరసవూదవేవూలు|
తచ్చేనలాడవెంకాకువలు|ఆసెంచినవారి|కేనిపెల్లఆ
సెంగుకైలినవారి|మిగులనేనకు|మెంచవాపలుఆ
దవద్ప|తరుడిపై|ఖ్యాత్రవారాదను|వేసరివేశ్వలను
చకు|విసుకుపడివేగావులవాళ్లను అంచుకొవద్దు
రాసింగలగ్నే వాద|ప్రభ్వానదిచినవట్ల|వుందు|వా
ద|శ్రీవుసంచవింపును|నిఖలుగదారాసత్య వులగద

దాశ వేంకటేశ్వరునదులు భాలిది

దింపైకననిశంబుగలంగతిప్పెనగలదా

కుయ్యేదువానికిబ్జ్గనవు

పెయ్యేవిధంబులను దెలంపట్టెధరాసుమతీ

చేశ వేంకటేశ్వరునదులు|అనేకవులు పైనయేరులు|జలనిధ్రసవు

సంప్రతి గతకాలుసపాన్నవ్యు

శ్రీమన్నుత్రింశ్యేనూ। ఏకత్రిగతేనూ। శ్రీనిరంఖు। నిశ్చల
న్మూన్ని। కలంయు। కూడు తా సంతోత్రింశ్యన
కలదా। మాధుర్య్యమును కలిగిన దా। శ్రీనారాం నీళ్లు
తిరశ్యగా సుందినారాయణ నుమ త్రిలయ్యేడు వా। నికి। ప్రా
పొంద్యవానికి। శ్రీనారావాగు భోయును। బ్రాహ్మణము।
ఆత్మానాత్మ వివేకము। వెయ్యి విధంబులనుదెలుప।
వేయి విధములకత వివరించి చెప్పిన ప్రపుం త్రిశ్లో। ప్రథమా।
ప్రశ్నములు రాం। శ్రీనారాం శ్రీవాంచతే ధనువు - - -

౧౪౨ వరిపంపతే నిరయూరుం
దారఖూండని తెలుప దైవాడు డెరకేని తెరువ్వే
స్థిరమతిసతితే నిశ్చవాం
వరంగం గారు ద్రష్ట్రా వింతతారా సుమతి

టీక వరిపంపతే నిరయూరుం ప్రశ్నపందని శ్రీమముత్ను।
డెరఖూడ నితెలుపు। వష్ణుప్పవాడని తెలుపున్ను।
తెండుడెరకని తెరువ్వే। సహావాసమతే నిరోవ

సుమతి శతకమునకు వ్యాఖ్యానము-

అనా (వ)ంగా కావలసిన్నా| స్థిరమతి సతికి నిర్మ

పాంబు| సంచలించని మనసు కలిగిన స్త్రీకిన్ని

నున్నా| అకారంగా| విచారించగా| (భ)ద్రమున

మింత్రిగారా(స్త్ర)గానవ్రామి మంచి అన్నారా.

౧౮౩ వెఱువవలెంగు తిక్కి ద్విజునకు

వెఱువవలె సాధులకు వివేకులకెల్లన్

వెఱవగవలెనధికారికి

వెఱవగవలె దుష్టజంతువితతికి సుమతీ

ఱెంగుతికి| సన్న్యాసికిన్ని| ద్విజునకు| బ్రాహ్మణునకున్ను|

వెఱువవలె| భయముపడవలెను| సాధులకు| సన్మా

ర్గవర్తులైన సత్పురుషులకున్ను| వివేకులకెల్లన్| బుద్ధిమం

తులైనవారికి అందరికిన్ని| వెఱువవలెన్| భయముపడవలె

ను| అధికారికి| దేశాధికారికిన్ని| వెఱవగవలెను|

భయముపడవలెను| దుష్టజంతువితతికి| పెద్దపులులు మొ..

సుమతీశతకము సమాప్తము

వానరులు విను దత్తైన దుష్టజంతు సమూహముల

కా| వేరు వగవతె| వంటుపడు వతెను — — —

౧౪౪ మరువక వలెను రువేరము

మరువక వలె దానమిచ్చి మదిలో నెప్పుడున్

మరువవలదిష్ట దైవము

మరువక వలదు గురుల వేలు మదిలో సుమతీ

టీక ఋణము (అప్పు) ఇచ్చిన తప్పిత ఋణము| మరువకవలె|
మరచిపోవలెను| దానమిచ్చి| ధర్మము చేసి| మరువక
వలె| మరచిపోవలెను| మదిలో నెప్పుడున్| మనస్సులో
ఎల్లప్పుడును — | ఇష్టదైవము| కులువేల్పును| మరువ
వలదు| మరచిపోవద్దు| గురులవేలు| గురువు తన
కు చేసిన ఉపకారమును| మదిలో| మనస్సందు| మరువ
వలదు| మరచిపోవద్దు — — —

౧౪౫ మాతంగము బెత్తైనను

సుమతిశతకముల సవ్యాఖ్యానము.

భూతలపతి బాలుడైన భువి విద్వాంసుల్

పాతకులైనను సాగర

పాతురగతి మీరదప్పినప్పుగు సుమతీ

టీ॥ మాతంగము। యేనుగు। పోతైనను। స్వైరాప్తివీష

రము నేలినవారు పేనుగ్గైనా౦। భూపాలపతి। దేశవి

భువు। బాలుడైన। విప్రకాకు అయినా। భువిస్వా

మిఖుంఛు। విద్వాంసుల్। పండితులు। పాతకులైన

ను। పాపాత్ములైనా। సాగరము। సముద్రము।

అ తురగతి। పేర్చిగమనముచేతను। మేరదప్పినప్పుడు।

చెలియలికట్ట అనే మర్యాదను మించినప్పుడు। అ

నా౦ అప్పుడేదనుప - - - - - - -

౧౮౭ ఆశించినప్పుడిచ్చిన

వసము౦ పదివేలకొలువు పేవైనన్

వసమునతెరా౦చుదల్

సుమతిశతకములు సవ్యాఖ్య

నాంసము ఖలములగద చిచను పనర్తికి సుమతీ

టీక ఆసింహి నవ్వుడు। ఆకడు ది ఆశి నవ్వుడు। ఇచ్చిన విసము ఇ

చ్చిన ఘుణం విసము। ఆసాంకెంచె మెనప్పు ఘంటన్న। పదివే

లసొంలు పదివేల అవ్వలు తెంసమాంనప్పు నా। ఆస

మంగుము। అక్కరవచ్చినకాంలము। గడుచిచనుపు। జరి

గపెంవదములవల్లను। ఎదలో(అనసస్ప)నందు। (వేవెవైనన్)। వెయి

వేలు యిచ్చినప్పు ఘంటన్న। విసము నితెంచు। కొంచెమునితెం

నబడుగునా

పద్య ఇచ్చిన దినములదనకా

లచ్చిని దనబాయ రాదలంపున దనకున్

నిచ్చిన దినములు తీరిన

నిచ్చో నటు బాసి లచ్చి యెటకో గదసుమతీ

టీక ఇచ్చిన దినములదనకాం। బహ్మాంతరముదం దుమ్పు

న దినములుకా దిచేపర్సీం తమునాంలచ్చి (లక్ష్మీ)దేవి ...

147 As long as your appointed days last you cannot be free from the destiny, inseparable from man; but when the given days end fortune will voluntarily desert a man.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

౧౪౮ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

148 Just as the washerman ties up in the same bundle all that is given him to wash, be it the rich mans silk robe or the poorest rug, without regarding their value; so is it with prostitutes ~~who~~ if you give them a penny, such is their conduct.

సుమతీశతకము సమాప్తి

[illegible]

[illegible]

[illegible]

౯౮ రాపింపవిడిబాంధవే
ప్రేమను బలుకంబు నెగ్గు బలుకకు మెప్పుడుం
గోపింపు రాజు గొలువకు
పాపపుదేశంబు జేరకు ప్రాణముగ సుమతీ

టీక రాపింపవిడిచి బాంధవేతను [illegible]
[illegible] ప్రేమ [illegible]
[illegible] బంధువును [illegible]
[illegible] కోపింపు రాజు గొలువకు [illegible]
[illegible] పాపపుదేశంబు జేరకు [illegible]

Be not first earnest and then false; never speak evil of your kin; serve no passionate prince nor enter a sinful country if thou wouldst live

123B

సుమతిశతక[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

N. K.

Sumati

Telugu [illegible]

[illegible] good